

انتشارات دانشگاه تهران

۱۹۹۰

تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران

جلد سوم

تألیف

دکتر حسین محبوبی اردکانی

بیرکوش

کریم اصفهانیان، جهانگیر قاجاریه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.KetabFarsi.com

کتابخانه
بهرام حسین زاده
۱۳۵۸

تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران

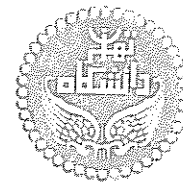
جلد سوم

تألیف

دکتر حسین محمودی اردکانی

به کوشش

کریم اصفهانیان جانشین فاجاریه

انتشارات دانشگاه تهران

شماره انتشار ۱۹۹۰

شماره مسلسل ۴۸۱۸

ناشر : مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران

تاریخ انتشار اردیبهشت ۱۳۶۸

تیراژ : ۲۰۰۰ نسخه

چاپ مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران

مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است

کلیه حقوق برای دانشگاه تهران محفوظ است

بها : ۲۰۰۰ ریال

بنام خداوند جان و خرد

اگر بتوانیم تمدن جدید را ، در فاحیه علم و صنعت
فراگیریم و آداب و رسوم و خصوصیات قومی و ملی و مظاهر
تمدن قدیم را نیز نگاهداریم - چنانکه زاپوئیها کردند -
به راه راست رفته ایم (۱)

دکتر حسین محبوبی اردکانی

آغاز سخن

انتشار جلد سوم ، یعنی آخرین جلد از کتاب «تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران»
تألیف شادروان دکتر حسین محبوبی اردکانی، پس از ده سال که از چاپ جلد دوم آن می گذرد
سرهون توجهی است که اعضای شورای انتشارات دانشگاه تهران نسبت به نشر آن ابراز داشته،
و ارجی است که جامعه دانشگاهی به خدمات علمی یکی از خدمتگزاران صدیقی دانشگاه تهران
و یکی از محققان شریف تاریخ ایران نهاده اند.

این اثر تحقیقی، بسبب سببترین کتابی است که به روش علمی و براساس مراجع معتبر در
زمینه تاریخ نفوذ و پیشرفت تمدن جدید در ایران به رشته تحریر در آمده است. مؤلف دانشمند
و پر حوصله آن، با استفاده از منابع و مآخذ متعدد، اعم از کتاب، مجله، رساله، نسخه خطی،
اسناد و مدارک خانوادگی، علی الخصوص اهم روزنامه‌هایی که از روزگار اسیر کبیر تا زمان
تألیف اثر نشر شده بود، ده سال از عمر پربرکت خود را صرف پژوهش و تألیف آن کرد و از خود
اثری ماندگار به یادگار گذاشت .

امید است محققان و دانش پژوهان دیگر، در دنبال همت والای آن محقق در گذشته،
با استفاده از منابع و مدارک موجود، کوششها و اقدامات دیگری که در زمینه توسعه و پیشرفت
سؤسسات تمدنی جدید در ایران، از تاریخ تألیف کتاب تا امروز انجام شده است، به رشته نگارش
درآوردند و برونی بازار این رشته از سظالعات بیفزایند.

در چاپ سوم این جلد، تاجایی که اسکان تحقیق فراهم بود، در کنار اساسی جغرافیایی و مؤسسات، اساسی جدید گذاشته شد تا خوانندگانی که به ناسهای جدید آشنا شده‌اند احتمالاً ناسهای قدیمی را نمی‌دانند، به آسانی دریابند که نام قدیم چه بوده و نام اسروزی کدام است. جزین در متن، در چند مورد فعل جمع تبدیل به فعل مفرد و چند عنوان از سر نام افراد حذف شد.

از خوانندگان تقاضا داریم پیش از خواندن کتاب، غلطهای چاپی معدودی را که در غلطنامه آمده است در متن تصحیح فرمایند تا اشتباهاتی که طبعاً پیش آمده است، متوجه مرحوم محبوبی نشود. تردید نیست در صورتیکه آن بزرگوار زنده بود و خود مباشرت چاپ را برعهده می‌گرفت، بادقت و بصیرتی که درین اسر داشت، کتاب دلپذیرتر از این به چاپ می‌رسید. امید است خوانندگان سهوها و لغزشهایی را که می‌یابند از ما بدانند و از آن درگذرند.

در اینجا فرض اخلاقی خود می‌دانیم از کارکنان ارجمند مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران که در چاپ کتاب صمیمانه یار و مددکار ما بوده‌اند، و نیز از آقای دکتر حسن تاجبخش استاد و عضو شورای انتشارات دانشگاه تهران که توجه و علاقه‌مندی مخصوص ایشان موجب حصول مقصود شد، سپاسگزاری کرده توفیق خدمت آنان را در راه‌گسترش انتشارات علمی آرزو نمائیم.

کریم اصفهانیان جهانگیر قاجاریه

فروردین ۱۳۶۸

به یاد مؤلف دانشمند

بالاخره سومین جلد از کتاب «تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران» بافاصله ده سال که از انتشار دومین جلد آن می‌گذرد به کوشش دلپذیر دوستان گرامی آقایان کریم اصفهانیان و جهانگیر قاجاریه که از خدمتگزاران دیرین در انتشارات دانشگاه تهران بوده‌اند به دسترس دوستداران تاریخ معاصر ایران رسید.

مرحوم دکتر حسین محبوبی اردکانی اساس این تألیف را برای اخذ درجه دکتری در رشته تاریخ از دانشگاه تهران به رشته نگارش در آورده بود و پس از آن که از آن کار فراغت یافت، رئیس وقت دانشگاه انتشار صورت تکمیلی و تصحیحی آن را به مناسبت آنکه موضوع مورد توجه علاقه‌مندان و پژوهندگان بود از آن مرحوم خواست و آن دانشمند فقید با انتشار کتاب توسط یکی از مؤسسات آن روزگار دانشگاه موافقت کرد.

توجه دانشمند فقید در نگارش کتاب خود بر آن بود که حتی المقدور اطلاعاتی از همه مؤسسات و وسایل تمدن جدید اروپا که از اواسط روزگار قاجاریه به ایران رسیده بود به دست داده، نشان بدهد که هر یک از مظاهر تمدن جدید اعم از تربیتی و نظامی و فنی چه زمان و با چه نظری به ایران وارد شده و چگونه گسترش یافته و کم و بیش پذیرفته شده است. طبعاً در بعضی از مواد و قسمتها مطلب دامنه دارتر و کار او مبتنی بر اسناد بیشتر و متقن ترست و در بعضی از مسائل و مباحث ناچار به میزانی کمتر و فهرست وار به موضوع پرداخته و به ناگزیر منحصرراً روزنامه‌ها یا گزارشهای معدود اداری مأخذ استناد و تحقیق او بوده است.

مرحوم محبوبی اردکانی در مجموعه کتاب خود خواننده را از طرز تأسیس و تشکیل مدارس جدید و چاپخانه و روزنامه (سراسر جلد اول) - بانک، بلدیة (شهرداری)، تنظیمه (شهربانی)، ثبت احوال، ثبت اسناد، بیمه، تلگراف، پست، گمرک، راه آهن (در جلد دوم) - تلفن، حمل و نقل هوایی، رادیو، صنایع پارچه بافی، نفت، قندسازی و آب و برق و آتش نشانی (در جلد سوم) آگاه می‌سازد و در باره هر یک از آنها بنا بر اهمیت و موجود بودن اسناد لازم بسط و تفصیل می‌دهد. مرحوم دکتر حسین محبوبی اردکانی بی‌گمان از آگاهان کم مانند در تاریخ دوره قاجار بود. مقالاتی که از او در احوال رجال آن دوره در مجله‌های یغما و راهنمای کتاب درج شده است و نیز مقالاتی که به درخواست «دانشنامه ایران و اسلام» در همان زمینه برای آنجا نوشت و در ده دفتر آن دانشنامه مندرج است و ترجمه انگلیسی آنها در Encyclopaedia Iranica

در آمریکا چاپ شده است و می‌شود گواهی است روشن درین باره. خوشبختانه یاد داشته‌ایی که آن مرحوم در تکمیل اطلاعات رجالی مندرج در المآثر و الآثار تألیف محمدحسن خان اعتماد السلطنه نگاشته است، در جلد دوم کتاب «چهل سال تاریخ ایران» به اهتمام پردازنده این کلمات به چاپ رسیده است و بزودی در اختیار پژوهندگان خواهد بود.

اسیدست مجموعه مقالات آن مرحوم هم یکجا گردآوری شود و به همت دوست‌گراسی و همکار دیرینه‌ام آقای کریم اصفهانیان به چاپ برسد که ساهر دو از روزگاری که مرحوم محبوبی اردکانی در اداره انتشارات دانشگاه تهران خدمت می‌کرد از فضل و کمال، اخلاق و نجابت، دقت و بصیرت او دقیقه‌ها آموخته‌ایم و به هر یک از نوشته‌های او که می‌نگریم آثار آن خصایل و صفات را روشن و عیان می‌بینیم.

ایرج افشار

فروردین ۱۳۶۸

فهرست مندرجات

۵۸	باشگاه خلبانی	آغاز سخن
۶۰	فرودگاه سهرآباد	به یاد مؤلف از ایرج افشار
۶۲	فرودگاه تبریز	فصل سوم (دنباله فصل سوم جلد دوم):
۶۳	فرودگاه آبادان	تلفن حمل و نقل هوایی - رادیو
۶۴	فرودگاه رشت	تلفن :
۶۴	فرودگاه رضائیه (اروسیه)	تاریخچه تلفن
۶۵	فرودگاه کرمان	اولین شرکت تلفن
۶۵	فرودگاه بندرعباس	تلفن خودکار
۶۶	فرودگاه اصفهان	تلفن کاربرد
۶۶	فرودگاه کرمانشاه (باختران)	نخستین ارتباط تلفنی ایران با خارجه
۶۷	فرودگاه یزد	ارتباط تلفنی کاربری کشورهای دیگر
۶۷	فرودگاه هما (هواپیمایی ملی ایران)	اعتبارات
۷۰	یک فرودگاه بین‌المللی	تلفن در شهرستانها
۷۳	آسوزشگاه عالی اختصاصی هواپیمایی کشوری	خطوط فرعی خصوصی
۷۴		ملی شدن شرکت تلفن
	رادیو	کارخانه تلفن سازی
۷۵	تاریخچه رادیو	کارخانه کابل‌سازی
۷۶	تشکیل اداره تبلیغات	آنتن پارابولیک
۷۷	پخش برنامه	
۸۰	تربیت کارمند	حمل نقل هوایی
۸۰	تأسیس فرستنده رادیو در شهرستانها	ساختن بالون در ایران
۸۱	رادیو تبریز	خرید طیاره
۸۱	رادیو اصفهان	

۱۶۰	تولید پارچه های نخ	۱۳۴	کارخانه بوستان
۱۶۱	تولید پارچه های پشمی	۱۳۴	کارخانه پشمینه
۱۶۱	تولید پتو	۱۳۴	کارخانه فیروز
۱۶۲	کارخانه دست بافان یزد و کرمان	۱۳۵	کارخانه پروین
۱۶۳	کارخانه امین الضرب	۱۳۶	کارخانه سیمین
۱۶۵	کارخانه فلاتوری روستا	۱۳۶	کارخانه بارش-بهریس
۱۶۵	کارخانه حریریافی چالوس	۱۳۸	کارخانه تاج
۱۶۷	کارخانه مخمل و ابریشم کاشان	۱۳۹	کارخانه نجف آباد
۱۶۸	گونی بافی		کارخانه جدید نساجی شاهی (قائم شهر)
۱۷۱	کارخانه گونی بافی شاهی (قائم شهر)	۱۴۰	کارخانه ظفر
۱۷۱	کارخانه گونی بافی جدید شاهی (قائم شهر)	۱۴۲	کارخانه اطلس باف
۱۷۱		۱۴۲	کارخانه نجم
۱۷۲	کارخانه گونی بافی محمود آباد سازندگان	۱۴۳	کارخانه پشمینه تبریز
	گزارشی از وضع صنعت ریسندگی و بافندگی در	۱۴۳	کارخانه شوش
	کشور	۱۴۴	کارخانه شهناز
۱۷۲	توجیه لزوم توسعه استعداد بافندگی کشور	۱۴۴	کارخانه سوسن
۱۷۹	عوامل مختلف مؤثر در قیمت تمام شده قماش	۱۴۶	کارخانه ریسندگی و بافندگی ری
۱۸۰		۱۴۸	کارخانه چیت سازی توران
۲۱۱	سندیکای صاحبان صنایع	۱۴۹	کارخانه ریسندگی قرقره زیبا
	فصل دوم: صنایع مربوط به نفت	۱۵۲	کارخانه ریسندگی و بافندگی ممتاز
	استیازات	۱۵۲	کارخانه ریسندگی و بافندگی فخرایران
۲۱۳	آغاز گرفتاری	۱۵۳	کارخانه مقدم (نظرآباد)
۲۱۶	شرایط زمانی صدور استیاز داری	۱۵۴	کارخانه جهان چیت
۲۲۱	اولین شرکت	۱۵۵	کارخانه پشم بافی جهان
۲۲۳	آغاز عملیات	۱۵۶	کارخانه یزد باف
۲۲۴	خطر ورشکستگی	۱۵۷	کارخانه سازمان صنعتی پشم باف
۲۲۵	اقدامات سندیکا	۱۵۸	کارخانه پشم بافی کشمیر
۲۲۶	سرسختی و بدبختی	۱۵۸	کارخانه ریسندگی و بافندگی پشم هرند
۲۲۷		۱۵۹	

۸۱	راديو مشهد	کارخانه یوسف لطفعلی خنجی	۱۱۱
۸۲	راديو شیراز	شرکت سهامی ریسندگی و بافندگی زاینده رود	
۸۲	راديو رشت	اصفهان	۱۱۲
۸۳	راديو کرمانشاه (باختران)	مؤسسه ریسندگی برق دهش-اصفهان	۱۱۴
۸۳	راديو اهواز	شرکت سهامی ریسندگی و بافندگی خوزستان	
۸۳	راديو کردستان		۱۱۵
۸۴	راديو رضائيه (اروميه)	شرکت سهامی ریسندگی کاشان	۱۱۶
۸۴	راديو زاهدان	شرکت سهامی برق فارس محدود شیراز	
۸۴	راديو کرمان		۱۱۷
۸۵	راديو ساری	شرکت سهامی نخ تاب اصفهان	۱۱۸
۸۶	راديو بندرعباس	شرکت سهامی ریسندگی خورشید کرمان	
۸۶	تأسیسات دیگر راديو		۱۱۸
۸۷	اثرات تأسیس راديو	کارخانه هاراطونیان مشهد	۱۱۹
		شرکت سهامی نخ ریزی و نساجی خسروی	
		مشهد	۱۲۰
		کارخانه ریسندگی و بافندگی صنایع پشم باف	
		اصفهان	۱۲۳
		کارخانه امید سعادت رشت	۱۲۴
		کارخانه ریسندگی و بافندگی اعتمادیه بوشهر	
			۱۲۴
		شرکت سهامی ریسندگی و بافندگی شهرضا	
		نخباف اصفهان	۱۲۵
		شرکت سهامی ریسندگی و بافندگی اتحاد	
		شهرضا (قمشه)	۱۲۷
		کارخانه نخ ریزی قیصریه و محمدحسین	
		یزدی-قم	۱۲۸
		کارخانه برادران کراوغلی-قزوین	۱۳۰
		کارخانه پارچه بافی شالچیلر-قزوین	۱۳۱
		کارخانه نخ ریزی حاج علی محمد خوی - تبریز	
			۱۳۳

بخش چهارم: نخستین گامها در صنعتی

ساختن کشور

فصل اول: پارچه بافی

۹۱	تاریخچه پارچه بافی
۱۰۰	کارخانه پشم ریزی جوراچی برادران
۱۰۰	کارخانه نساجی شاهی (قائم شهر)
۱۰۲	کارخانه نخ ریزی اقبال یزد
۱۰۴	کارخانه درخشان و هراتی یزد
۱۰۵	کارخانه چیت سازی بهشهر
۱۰۷	کارخانه های خصوصی دیگر
۱۰۷	کارخانه نخ ریزی سمنان
۱۰۸	کارخانه ریسندگی رحیم زاده و شرکاء
۱۰۸	شرکت سهامی نساجی فارس محدود
۱۰۸	شرکت سهامی ریسندگی و بافندگی اصفهان
۱۰۹	

۳۷۹	تربیت متخصص	۳۵۰	کارخانه قند شازند	۲۸۷	نقض عهد و تخلفات شرکت	۲۲۸	کاووش کنندگان دیگر
		۳۵۱	کارخانه قند آبکوه	۲۹۱	سوزاندن گاز	۲۲۹	شرکت نفت انگلیس و ایران محدود
	فصل چهارم : روشنایی دنیای نو در ایران	۳۵۲	کارخانه قند میان‌آب	۲۹۶	بی‌خیری شرکت	۲۳۰	شرکت بختیاری
	کهن	۳۵۲	کارخانه قند رضائیه (اروسیه)	۲۹۸	سوجبات این وضع	۲۳۴	خزعل و نفت
		۳۵۳	کارخانه قند تربت‌حیدریه	۳۰۰	صنایع مربوط به نفت	۲۳۵	سهام‌داران ایرانی دیگر
۳۸۲	استفاده از گاز برای روشنایی	۳۵۳	کارخانه قند فسا	۳۱۹	شاه لوله‌گاز ولوله‌سازی اهواز		سهیم شدن دولت انگلیس در شرکت نفت
۳۸۴	استفاده از برق	۳۵۴	کارخانه قند کرمان	۳۲۵	خطوط لوله نفت خارج از مناطق نفتی	۲۳۷	
۴۰۹	نیروگاه سفید رود	۳۵۴	کارخانه قند چناران	۳۲۶	پالایشگاه تهران	۲۳۹	یک داستان پلیسی ساختگی
۴۰۹	تاسیسات برق سدلتیان	۳۵۵	کارخانه قند اهواز		طرح احداث چند پالایشگاه و توسعه پالایشگاه	۲۴۴	سیزان استخراج نفت
	ساختمان شبکه موسسات هیدروتکنیکی ارس	۳۵۶	کارخانه قند قهستان	۳۳۱	کرمانشاه (باختران)	۲۴۶	سیزان حق امتیاز دولت
۴۱۰		۳۵۷	کارخانه قند پارس (کوار)	۳۳۲	شرکت تولید و تصفیه روغن	۲۵۴	چگونگی معادن نفت شرکت
۴۱۰	ساختمان نیروگاه برق تبریز	۳۵۸	کارخانه قند اصفهان	۳۳۲	کارخانه تهیه نخ نایلون	۲۵۸	صنعت نفت
۴۱۳	تاسیسات برق فشار قوی اراک	۳۵۹	کارخانه قند همدان	۳۳۳	کفش سلی	۲۶۱	تاسیسات مربوط به صنعت نفت
۴۱۴	برق شهرستانها	۳۶۰	کارخانه قند فریمان	۳۳۴	کفش بلا	۲۶۱	تصفیه‌خانه آبادان
۴۱۶	برق آبادان و اهواز	۳۶۳	کارخانه قند شیروان	۳۳۵	کفش شادان‌پور	۲۶۱	برق
۴۱۹	برق اصفهان	۳۶۴	کارخانه قند بیستون	۳۳۵	کفش وین	۲۶۲	آب
۴۱۶	برق آبادان و اهواز	۳۶۴	کارخانه قند و تصفیه شکر اهواز	۳۳۵	شرکت ایران و غرب	۲۶۲	خط اصلی لوله
۴۱۹	برق اصفهان	۳۶۶	کارخانه قند چهار دانگه	۳۳۶	شرکت بی. اف. گودریچ	۲۶۲	کارخانه حلبی‌سازی
۴۲۳	برق بابل	۳۶۷	کارخانه قند نیشابور	۳۳۷	شرکت جنرال تایر ایران	۲۶۲	راه‌آهن
۴۲۴	برق بندر جز یا بندرگز	۳۶۷	کارخانه قند شیرین	۲۳۸	کارخانه سازنده درهای پلاستیکی	۲۶۴	سؤال و استدلال
۴۲۴	برق بندرعباس	۳۶۸	کارخانه قند شاهرود	۳۳۹	شبکه مخابراتی میکروویو	۲۶۵	دلیل عقلی
۴۲۵	برق بوشهر	۳۶۸	کارخانه قند پیرانشهر			۲۶۵	دلیل نقلی
۴۲۶	برق بندر بهلوی (بندر انزلی)	۳۶۹	کارخانه قند یاسوج و مسنی		فصل سوم : قندسازی	۲۶۵	از زبان رئیس وزراء
۴۲۷	برق تبریز	۳۷۰	کارخانه قند قرولین	۳۴۱	کارخانه قند کهریزک	۲۷۲	تجزیه و تحلیل کار و رفتار شرکت
۴۳۱	برق تربت و جاسک و ورشت	۳۷۱	کارخانه قند شیروان	۲۴۵	کارخانه قند کرج	۲۷۴	طرز اداره شرکت
۴۳۲	برق سادات محله	۳۷۱	کارخانه قند نقش جهان	۳۴۷	کارخانه قند ورامین	۲۷۵	رفتار شرکت با ایرانیان
۴۳۲	برق ساری	۳۷۱	سابقه چغندر قند در ایران به روایت روزنامه	۳۴۸	کارخانه قند شاهی (قائم‌شهر)		رفتار شرکت با کارگران و کارمندان ایرانی
۴۳۲	برق سلطان‌آباد اراک	۳۷۴	وقایع اتفاقیه	۳۴۸	کارخانه قند مرودشت	۲۷۸	
۴۳۴	برق شیراز			۳۵۰	قند شاه‌آباد غرب (اسلام‌آباد غرب)	۲۸۴	تعلیم و تربیت کارگران
۴۳۵	برق قرولین						

۴۶۷	برق صوفیان	۴۵۸	برق رباط کریم	۴۵۱	برق بروجرد	۴۳۸	برق قم
۴۶۷	برق طرقله	۴۵۹	برق شهرری	۴۵۱	برق بناب	۴۳۸	برق قوچان
۴۶۸	برق علی آباد گرگان	۴۵۹	برق رضوان ده	۴۵۱	برق بنادر جنوب	۴۳۸	برق کاشان
۴۶۸	برق عنقدا	۴۵۹	برق رفسنجان	۴۵۲	برق بوکان	۴۳۹	برق لاهیجان
۴۶۸	برق علویچه	۴۵۹	برق رودبار	۴۵۲	برق بیرجند	۴۳۹	برق لرستان
۴۶۸	برق عمله تیمور	۴۵۹	برق رودسر	۴۵۲	برق پهلوی دژ (آقا قلعه)	۴۳۹	برق محمره (خرمشهر)
۴۶۸	برق فریدون کنار	۴۶۰	برق زارچ	۴۵۲	برق ترخوران	۴۴۰	برق مشهد سر (بابلسر)
۴۶۹	برق فریمان	۴۶۰	برق زرنند	۴۵۳	برق تفت	۴۴۰	برق نیشابور
۴۶۹	برق فسا	۴۶۱	برق زنجان	۴۵۳	برق تفرش	۴۴۰	برق همدان
۴۶۹	برق فلاورجان	۴۶۱	برق زواره	۴۵۴	برق تورزن اردستان	۴۴۱	برق اردکان یزد
۴۶۹	برق فوسنات	۴۶۲	برق ساوه	۴۵۴	برق توپسرکان	۴۴۲	برق برازجان
۴۶۹	برق فیروزآباد سیبدا	۴۶۲	برق سبزوار	۴۵۴	برق جلفای ارس	۴۴۲	برق رضائیه (ارومیه)
۴۷۰	برق کاخک	۴۶۳	برق سرخس	۴۵۴	برق جغتای سبزوار	۴۴۲	برق بهشهر (اشرف سابق)
۴۷۰	برق کرد کوی	۴۶۳	برق سروستان	۴۵۵	برق جهرم	۴۴۲	برق زاهدان
۴۷۰	برق کرمان	۴۶۳	برق سعدآباد بوشهر	۴۵۵	برق حسن کیف	۴۴۲	برق سده
۴۷۱	برق کرمانشاه (باختران)	۴۶۳	برق سنندج	۴۵۵	برق خرم آباد	۴۴۲	برق سراغه
۴۷۲	برق کلاچای	۴۶۴	برق سولده	۴۵۶	برق خلخال	۴۴۴	برق سرند
۴۷۲	برق کنار دشت	۴۶۴	برق سیرجان	۴۵۶	برق خمین	۴۴۴	برق مشهد
۴۷۲	برق کلاله	۴۶۴	برق شاهپور (سلماس)	۴۵۶	برق خورعه محلات	۴۴۶	برق میان دوآب
۴۷۲	برق کندکلی سرخس	۴۶۴	برق شاهرود	۴۵۶	برق خوی	۴۴۶	برق یزد
۴۷۲	برق کنگاور	۴۶۵	برق شاهزند	۴۵۶	برق درود	۴۴۸	توجه دولت به برق شهرستانها
۴۷۲	برق گیوی خلخال	۴۶۵	برق شاهی (قائم شهر)	۴۵۷	برق دزفول	۴۴۹	برق آشتیان
۴۷۳	برق گرگان	۴۶۶	برق شاهین دژ (سائین قلعه)	۴۵۷	برق دورود	۴۴۹	برق اردکان، انار، داراب (استان فارس)
۴۷۳	برق گرمه	۴۶۶	برق شهرضا (قمشه)	۴۵۷	برق دهلران	۴۴۹	برق همدان
۴۷۳	برق گلپایگان	۴۶۶	برق شهریار	۴۵۷	برق دیزج خلیل شبستر	۴۵۰	برق اسفراین
۴۷۳	برق گلوه گاه	۴۶۶	برق شمسوار (تنکابن)	۴۵۷	برق دیلم	۴۵۰	برق اشتهار
۴۷۳	برق گوگرد گلپایگان	۴۶۷	برق شهرکرد	۴۵۸	برق رابر	۴۵۰	برق اصطهبانات
۴۷۴	برق گنبد قابوس	۴۶۷	برق شیرگاه	۴۵۸	برق راوند	۴۵۰	برق اندیمشک
۴۷۵	برق گیلان غرب	۴۶۷	برق شیروان	۴۵۸	برق راین بم	۴۵۱	برق اوز

۴۷۵	برق لشت نشاء	شرکت برق منطقه‌ای اصفهان ویزد ۵۰۱
۴۷۵	برق لطف آباد	فصل پنجم : دو مؤسسه سودمند (آتش-نشانی ولوله کشی آب تهران) .
۴۷۵	برق لنگرود	آتش نشانی ۵۱۷
۴۷۵	برق ساهان	برسردوراهی ۵۲۶
۴۷۵	برق مبارکه	شرکت عمران ۵۳۰
۴۷۶	برق محلات	خط لوله فولادی ۵۳۹
۴۷۶	برق سرزن آباد	حوض های ته نشینی ۵۴۰
۴۷۶	برق سیمه	سخن آب تصفیه شده ۵۴۱
۴۷۶	برق میناب	لوله های انتقال آب ۵۴۳
۴۷۷	برق نائین	لوله های انتقال آب ۵۴۳
۴۷۷	برق نطنز	شبکه نقل و توزیع آب پاک ۵۴۳
۴۷۸	برق نکا	هزینه توسعه تاسیسات ۵۴۶
۴۷۸	برق نوشهر	کارخانه لوله سازی آب ۵۴۷
۴۷۸	برق نهاوند	ظرفیت کارخانه لوله سازی ۵۴۷
۴۷۸	برق ورامین	سواد اولیه کارخانه لوله سازی ۵۴۸
۴۷۹	توسعه برق شهرها و تصبات کوچک	بهای کارخانه لوله سازی ۵۴۸
۴۸۷	برق منطقه‌ای و اعتبارات سازمان برنامه	سحل کارخانه لوله سازی ۵۴۸
۴۸۷	برق منطقه شمال	فهرست اعلام
۴۸۹	خط انتقال برق تهران، مازندران... گرگان	غلطنامه
۴۸۹	برق سراسر شمال گرگان، مازندران و گیلان	
۴۹۴	برق منطقه‌ای آذربایجان	
۵۰۰	برقهای منطقه‌ای خراسان	

بنام پروردگار

تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران

فصل سوم

(دنباله جلد دوم)

تلفن - حمل و نقل هوایی - رادیو

تلفن :

تلفن را نخستین بار در زمان ناصرالدین شاه، پسرش کامران میرزا در تهران معمول کرد و ظاهراً راهنمای او در این کار بوآنتال فرانسوی بود. ابتدا يك رشته سیم میان خانه او یعنی کامرانیه شمیران و مقر حکومت تهران و وزارت جنگ کشیدند (۱). پس از آن میان مقر بیلاقی شاه و عمارت سلطنتی تهران نیز يك رشته تلفن دایرگشت و آنگاه میان خانه صدراعظم (پارك اتابك = سفارت روس امروز) و عمارات دیوانی - که آن زمان بیشتر حوالی قصر گلستان بود - سیم تلفن کشیده شد (۲) ولی ظاهراً این سیمها همه به خرج دولت و برای رفع احتیاجات دولتی بود و اشخاص بطور آزاد حق استفاده از آنها را نداشتند، یعنی هنوز تلفن برای رفع احتیاجات عامه در ایران ایجاد نشده بود.

نخستین امتیاز تلفن ایران، در ماه ذی الحجه ۱۳۱۹ هـ. ق، برای مدت ۵۰ سال، به شرکتی واگذار شد که در شهر تبریز، به شعاع ۲۴ کیلومتر

۱- المآثر والآثار ص ۹۴.

۲- تاریخ پست و تلگراف و تلفن ص ۴۶۶.

به ایجاد تلفن اقدام کند (۳). باین ترتیب تلفن تبریز زودتر از تلفن تهران دایر شد، اما کار شرکت پریشان گشت و یکی از شرکاء به نام حاجی سید مرتضی مرتضوی تمام لوازم و اثاثه موجود را بابت مطالبات خود برداشته اداره تلفن را شخصاً به عهده گرفت و تا زنده بود خود اداره می نمود و پس از درگذشت او باز تلفن تبریز بصورت شرکت سهامی مرکب از ۶۰ سهم درآمد. امتیاز دوم، مربوط به تلفن مشهد بود که در ۱۳۲۰ ه.ق، با همان شرایط تلفن امتیاز تلفن تبریز، بمدت نامعینی به احمد منشور (منشورالملک) واگذار شد.

امتیاز سوم، مربوط به تلفن گیلان بود که در همان اوقات به دوست - دمحمدخان معیرالممالک داماد ناصرالدین شاه داده شد و او آن را به حاج - محمد اسمعیل تهرانی فروخت و پس از فوت حاج محمد اسمعیل، امتیاز مزبور به بیست سهم تقسیم گردید و تا سال ۱۳۲۳ کلاً در اختیار کوچصفهانی نامی درآمد. این شخص که گویا نام اول او حاجی آقا (۴) بوده، در پائیز ۱۳۰۶ سیم تلفن میان رشت و قزوین را دایر می نمود و آن را تا منجیل رسانیده بوده است که بزودی به قزوین وصل کند (۵). این همان تلفنی است که به قول مسعود کیهان مستقل و دارای ۷۰۰ مشترک و در بندر پهلوی [بندر انزلی] و رشت دایر و وجه اشتراک آن ماهی ۲۰ تا ۵۰ ریال بوده است.

امتیاز چهارم، مربوط به تلفن تهران بود که در ماه محرم ۱۳۲۱ ظاهراً بمدت شصت سال به دوست محمدخان معیرالممالک واگذار شد. به موجب این امتیاز، معیرالممالک می توانست و می بایست:

۱- در تهران و سایر ولایات و شهرهای ایران به خرج خود تلفن دایر نماید.

۳- ایضاً همان مدرک قبلی.

۴- در خاطرات سیاسی فرخ ذکری از حاجی آقا کوچصفهانی کریم اوف هست (ص ۲۳ و ۳۲) احتمالاً این همان شخص مذکور در متن است.

۵- اطلاعات ۱۲۱۵۷ - ۴۵۹۹۲۳ ستون چهل سال قبل

۲- دستگاه تهران از تاریخ صدور فرمان تاسه سال و دستگاههای تلفن ولایات تا ده سال دایر گردد.

۳- لوازم تلفن از گمرک معاف باشد.

۴- صاحب امتیاز مجاز بود شرکتی برای تأسیس تلفن دایر کند یا امتیاز را به دیگری واگذار نماید.

۵- سیمهای دربار را مجانی نگاهداری نماید.

۶- سیم دستگاههایی که از باغ سلطنتی تا پارک اتابک کشیده شده بود و همچنین تلفنی که در مقر شاه دایر بود تبدیل به سیم روکش دار نماید.

۷- مأمورین صاحب امتیاز می توانستند تلفن را بر روی بام عمارات مردم نصب نمایند.

۸- مراکز تلفنی از عوارض معاف بود.

۹- کشیدن سیم تلفن در قلمرو ایران برای صاحب امتیاز یا شرکتی که ایجاد خواهد کرد، مسلم و بلا مانع اعلام شده بود و بنابراین تجار یا کمپانیهای خارجی که بیش از این امتیاز برای استفاده شخصی تلفن دایر کرده بودند حق نداشتند آن را برای استفاده دیگران بکار ببرند، یعنی این حق از ایشان سلب شد و نیز قول داده شد که نظیر آن امتیاز به کسی داده نشود.

۱۰- پس از پنج سال که از استقرار تلفن در تهران گذشت و ده سال پس از نصب تلفن در ولایات معادل ده درصد از عواید می بایست به دولت داده شود.

۱۱- این ده درصد پس از وضع مخارج و منافع سهام محاسبه می شد. چون دامنه این امتیاز بسیار وسیع است، چنین تعبیر شده است که گوئی مظفرالدین شاه از روی خوش طبعی به معیرالممالک فرموده است بنشین امتیاز نامه را بنویس تا آن را موشح فرمائیم. البته پایمردی و مساعدت اتابک هم که با معیرالممالک خویشی داشت در جلب موافقت قبلی پادشاه اثر

کامل داشته است... اما دوستعلی خان معیرالممالک فرزند دوست محمدخان ماجرای امتیاز را چنین شرح می‌دهد:

... اتابک پس از بازگشت از انزوای قم پیوسته در پی فرصت بود که دوستی و زحمات معیر را بنحوی جبران کند، ولی چون می‌دید که او هیچگونه تقاضائی ندارد... در تصمیم خود فرومانده بود، تا آنکه در اواخر کار روزی به دیدن پدرم آمد و مدتی در خلوت با او مذاکره کرد. پس از چند روز که من به پارک رفتیم اتابک مرا پیش خوانده (۶) و از کیف مخصوصش که در دست پیشخدمتی بود دفتری بیرون آورده به من داد گفت: «نمیدانم چه شده که این مرتبه خان معیر پیشنهاد مرا پذیرفت، این امتیازنامه تلغن است که به نام معیرالممالک صادر شده و به صحنه شاه و مهر من و وزارت امور خارجه رسیده، هر چند اکنون تعداد سیم‌های دایر زیاد نیست ولی در آینده گنجی شایان خواهد شد، و توقع من از خان این است که آن را به رایگان از دست ندهد...»

ولی دوست محمدخان خود نتوانست برای تأسیس تلغن اقدامی بکند و در اواخر عمر هم بیمار شد و ناچار گشت... برای علاج... به اروپا برود. چون وقت تنگ بود و وجه لازم موجود نبود... امتیاز تلغن را به محاسب‌الممالک و جهانیان زردشتی که از دیرزمانی به خرید آن اصرار می‌ورزیدند به مبلغ پنجاه هزار تومان فروخت (۷) و در پاریس و لندن به صرف معالجه خود رسانید...
ولی بهر حال نحوه صدور امتیاز با تعبیر شاعرانه‌ای که شده است خیلی فاصله ندارد.

۶- دوستعلی خان ابتدا داماد اتابک بود.

۷- مؤلف تاریخ پست و تلگراف و تلغن می‌نویسد در مقابل بیست هزار تومان به بلژیکیان واگذاشت و حاج ربیع‌آقا و دیگران به اتمام محاسب‌الممالک امتیاز بلژیکیها را باز خریدند (ص ۴۶۹) و یا اینکه محمد اسمعیل مغازه و عباسقلی آقا با شرکت عطائی و محاسب‌الممالک و ارباب بهرام جهانیان آن را باز خریدند و احتمالاً در این مسئله خلطی شده است، از این رو قول پسر معیرالممالک ترجیح داده شد.

بجز دستگاه تلفن دولتی که در زمان ناصرالدین شاه احداث شده بود، تلفنی دائر کرده بود که بوسیله محاسب‌الممالک و ارباب بهرام جهانیان و محمد اسمعیل مغازه و عباسقلی آقا با شرکت عطائی به مبلغ بیست هزار تومان خریداری شد تا در دائر کردن تلفن تهران مدعی و رقیبی وجود نداشته باشد و اینکه این معامله درباره امتیاز معیرالممالک ذکر شده است (۸)، بنا به نوشته فرزندش اشکالاتی دارد.

اولین شرکت تلفن :

افراد مذکور در فوق، شرکتی ده سهمی بوجود آوردند که تمام سهام متعلق به خودشان بود. پس از چندی تصمیم گرفتند که سرمایه موجود را به بیست سهم تقسیم نمایند. در سال ۱۳۳۸ ق. شرکاء سرمایه شرکت را به هشتصد هزار تومان بالا بردند، باین ترتیب که چهارصد هزار تومان را بابت سهام سابق خود (هر سهمی معادل بیست سهم جدید) محسوب داشتند و معادل چهارصد هزار تومان از سهام جدید را در بازار به معرض فروش گذاشتند. پس از انتشار سهام تازه، اساسنامه‌ای نیز در ۴۷ ماده برای شرکت نوشتند و ارباب کیخسرو شاهرخ برای خرید لوازم تلغن به اروپا رفت تا لوازم مزبور را از سوئد خریداری نماید. این لوازم از راه روسیه به ایران حمل شد و ارباب کیخسرو در سوئیس دو نفر متخصص تلغن را نیز استخدام کرده با خود به ایران آورد اما از این دو کار هیچ نتیجه‌ای عاید نشد، چه لوازم خریداری شده در جریان عبور از روسیه بواسطه حوادث انقلاب از میان رفت و دو تن سوئیس هم پس از یک سال توقف در ایران بدون اینکه کاری انجام دهند به سوئیس باز گشتند و بدیهی است اگر لوازم مزبور بیهوده نبوده است این خود زیان سنگینی برای شرکت محسوب می‌شده است.

۸- تاریخ پست و تلگراف و تلفن ص ۴۶۹.

در ۱۳۴۲ ق. مدیر شرکت مجدداً به اروپا رفت و با کمپانی زیمنس و هالسکه، قراردادی منعقد نمود که بموجب آن چهارتن متخصص آلمانی برای احداث کامل تلفن به ایران آمدند و در اول آبان ۱۳۰۵ ق. برابر ۱۵ ربیع الثانی ق. تلفن جدید بر روی ۲۳۰۰ رشته کابل مضاعف و با ۴۹۰ هزار تومان هزینه آماده بکار شد (۹).

در آذر ۱۳۰۵ شرکت سرمایه خود را از ۸۰۰ هزار تومان به دو میلیون تومان رسانید که ۸۰۰ هزار تومان آن، سهام یکصد تومانی ترجیحی و بقیه سهام متعارفی ۲۵ تومانی بود و در تهران و ولایات به معرض فروش گذارده شده بود (۱۰). در تیرماه ۱۳۰۶ مراکز تلفن قلهک و تجریش بطرز دوسیمه دایر شد که بنا به آگهی شرکت بوسیله قوای برقی مکالمات انجام یابد (۱۱). از تاریخ اول فروردین ۱۳۰۶ در مقابل اشتراک ثابت سه تومان، دویست نوبت مکالمه تعیین شد (۱۲). مشترکینی که میخواستند با وجه اشتراک ثابت حق مکالمه ناه محدود داشته باشند، می توانستند با شرکت تلفن داخل مذاکره شده قرارداد خصوصی مرضی-الطرفین منعقد نمایند (۱۳).

در آبان ۱۳۰۶ ش. هیئت وزراء، در یکی از جلسات خود، مقررات زیر را در مورد شرکت تلفن تصویب نمود.

۱- شرکت تلفن متعهد است نواقص فعلی را مرتفع نموده اصلاحات لازمه را بعمل آورد و اگر این تعهد را انجام نداد، مبلغ ده هزار تومان مجاناً به دولت بپردازد.

۲- شرکت تلفن تعهد می نماید که در تاریخ امضای قرارداد در تمام

۹- تاریخ پست و تلگراف و تلفن ص ۴۷۰.
 ۱۰- اطلاعات ۱۱۸۶۲-۴۴۹۳۳۰-۴۴۹۳۳۰ ستون چهارم سال قبل.
 ۱۱- اطلاعات ۱۲۰۲۳-۴۵۴۱۹-۴۵۴۱۹ ستون چهارم سال قبل.
 ۱۲- نرخ مکالمات اضافه بردویست نوبت بقرار ذیل : از ۲۰۱ تا ۴۰۰ از قرار نوبتی یکصد دینار، تا ۶۰۰ از قرار نوبتی ۶۰ دینار، از ۶۰۱ ببعده از قرار نوبتی ۵۰ دینار.
 ۱۳- اطلاعات ۱۲۰۲۴-۴۵۴۱۹-۴۵۴۱۹ ستون چهارم سال قبل.

نقاطی که فعلاً سیم تلگراف دایر است از قبول و مخابره و رساندن مخابرات کتبی (تلفن گرام) بکلی خودداری نماید و اگر تلفن گرامی را هریک از ادارات شرکت قبول و مخابره نمایند و یا به مقصد برسانند برای هر تلفن گرامی باید دو مقابل قیمت مخابره آن را مطابق تعرفه مخابرات تلگرافی جریمه بدهند و بعلاوه کسی که مرتکب این خطا شده ممکن است دحکوم به دو هفته حبس شود.

۳- در نقاط و خطوطی که هنوز سیم تلفن دایر نشده از این تاریخ تا مدت سه سال به شرکت تلفن مهلت داده می شود که سیم دایر نماید. پس از انقضای سه سال حق سیم کشی در نقاطی که سیم دایر نشده از شرکت تلفن ساقط است.

۴- در صورتی که کشیدن سیم تلفن از نقطه ای به نقطه دیگر از طرف دولت امر شود شرکت تلفن مکلف به اجرای آن خواهد بود.

۵- در مورد پیش آمدهائی که تشخیص داده می شود بواسطه فرس-ماژر و یا موانع و مشکلات محلی شرکت تلفن موفق به دایر کردن سیم نشود از این قاعده مستثنی خواهد بود (۱۴).

در شهریور ۱۳۰۷، سیم مکالمه میان تهران و مازندران دایر شد (۱۵) و در تیر ۱۳۰۸ ش، اداره تلفن سیم تلفن تهران به اصفهان را مستقیماً دایر نمود و آن را از نطنز تا اصفهان ادامه داد (۱۶) و در پایان همان سال، مکالمات تلفنی از تهران به قزوین ورشت و همدان و زنجان دایر شد (۱۷) ... و در آذر آن سال، سیم تلفن شیراز به آباده اتصال یافت (۱۸). و در بهمن،

۱۴- اطلاعات ۱۲۱۳۰-۴۵۴۱۹-۴۵۴۱۹ ستون چهارم سال قبل.
 ۱۵- اطلاعات ۱۲۳۸۱-۴۶۶۲۱-۴۶۶۲۱ ستون چهارم سال قبل.
 ۱۶- اطلاعات ۱۲۶۳۴-۴۷۴۲۲-۴۷۴۲۲ ستون چهارم سال قبل.
 ۱۷- اطلاعات ۱۲۷۳۵-۴۷۴۱۸-۴۷۴۱۸ ستون چهارم سال قبل.
 ۱۸- اطلاعات ۱۲۷۴۷-۴۷۴۱۹-۴۷۴۱۹ ستون چهارم سال قبل.

تلفن مشهد و قوچان مفتوح و مخابرات فیما بین شروع شد و در نظر بود که بزودی سیمکشی را تا باجگیران امتداد دهند (۱۹).

تا آخر مرداد ۱۳۰۸ ش، رسیدگی به امور تلفن باوزارت فواید عامه بود و از تاریخ مزبور به وزارت پست و تلگراف رجوع گردید و چون دولت میخواست وسایل مخابراتی کشور را در یک سازمان تمرکز دهد از اینرو در تاریخ ۱۸ دیماه ۱۳۱۰ ش، قانونی از تصویب مجلس گذشت و به وزارت پست و تلگراف اجازه داده شد که به خرید سهام شرکت کل تلفن اقدام و برای اجرای این امر و تزئید سرمایه و توسعه تشکیلات تلفن و خرید مؤسسات تلفنی شهرستانها مبلغ یک میلیون تومان توسط وزارت مالیه از بانک ملی ایران قرض نماید و از محل منافع سهام خود از عمل تلفن وجه بکجهزار تومانی بود ولی دولت آنرا از قرار هریک ششصد تومان خرید مزبور را اصلاً و فرعاً بپردازد (۲۰). سهام شرکت تلفن در آن تاریخ و ظاهراً تنزل سهام در این امر بیشتر مؤثر بوده است تا استفاده از قدرت. علیالخصوص که شرکت احتمالاً در انقلاب روسیه هم متحمل زیان بزرگی شده بود و ارزش سهام آن پائین آمده بود. در این معامله دولت ۶۵۳۲ سهم از سهام شرکت تلفن را خرید و موافقت کرد که سه هزار و بیست سهم باقی مانده در دست مردم بماند و از اینرو در حقیقت شرکت تلفن باین صورت درآمد که دوسوم سهام آن متعلق به دولت بود و یک سوم دیگر متعلق به مردم. ضمناً از این تاریخ نام وزارت پست و تلگراف به «وزارت پست و تلگراف و تلفن» تغییر یافت (۲۱).

در ۲۹ آبان ۱۳۱۱ ش، مجمع عمومی تصویب نمود که جمع کل سرمایه شرکت به مبلغ ۱۵۰۰۰۰۰۰ ریال بالغ گردد (۲۲). و از اینرو

۱۹- اطلاعات ۱۲۷۹۸ - ۴۷۱۱۳۳ ستون چهل سال قبل.

۲۰- مجله بانک ملی ش ۳۹ - شهریور ۱۳۱۸ ص ۴۸۶.

۲۱- تاریخ پست و تلگراف و تلفن ص ۴۷۱.

۲۲- مجله بانک ملی ش ۳۹ ص ۴۸۶.

دولت با فروش سهام ممتاز هزار تومانی، مبلغ ۵۴۵ هزار تومان بر سرمایه شرکت افزود و با این پول چهار هزار رشته کابل بر ۲۳۰۰ رشته موجود اضافه نمود.

این ترتیب چندان دوام نیافت، چه بموجب قسمت الف ماده ۲۷ قانون متمم قانون بودجه ۱۳۱۳ ش، وزارت پست و تلگراف و تلفن مجاز شد که کلیه سهام و حقوق شرکت تلفن ایران را که بر طبق قانون ۳۰ دیماه ش، خریداری نموده بود با منافع حاصله تا تاریخ واگذاری به شرکت مزبور واگذار نماید، بشرط آنکه شرکت تلفن ایران متعهد بشود که:

۱- حقوق تقدم باز خرید سهام و حقوق را به فروشندگان اولیه تا دوماه از تاریخ واگذاری محفوظ بدارد.

۲- اصل و فرع و جوهی را که تا تاریخ واگذاری پست و تلگراف و تلفن برای خرید سهام و حقوق و سایر امور و مخارج مربوط به تلفن پرداخته است تأمین نماید، بطوری که دولت از این معامله هیچگونه ضرری نبرد.

۳- تلفن گرام قبول نکرده، نظارت وزارت پست و تلگراف و تلفن را در مکالمه تلفنی به خرج شرکت تأمین نماید.

۴- توسعه تلفن شهر تهران را در مدتی که عملاً ضرورت دارد و از آن کمتر ممکن نشود انجام دهد (۲۳).

از جریان این انتقال، برخی از کمپانیهای خارجی به فکر استفاده افتادند، اما دولت حاضر نشد که بیگانه را شریک در این کار سازد و حق هم همین بود، زیرا کار مکالمات روزمره مردم را نمی شد به اختیار بیگانگان گذارد. نظارت وزارت پست و تلگراف و تلفن هم از ۱۳۰۸ ش، سابقه

۲۳- مجله بانک ملی ش ۳۹ ص ۴۸۶.

داشت و کار تازه‌ای نبود و از آن سال اداره‌ای به نام «اداره امور تلفن» برای رسیدگی به شکایات و مراجعات اساسی و اصولی مشترکین تلفن در آن وزارتخانه تأسیس شده بود.

تلفن خودکار :

در سال ۱۳۱۶ ش، شرکت تلفن درصدد برآمد که تلفن تهران را خودکار نماید، تا گرفتن شماره محتاج بواسطه نباشد. برای این کار نخست شش هزار شماره تلفن از کمپانی زیمنس آلمان خریداری شد. ساعت ده بعد از ظهر روز ۲۱ شهریورماه ۱۶ تلفن‌های خودکار مزبور شروع بکار نمود و تلفن‌های شماره ۴۰۰۰ تا ۶۹۹۹ برطبق شماره کتابچه‌ای که تنظیم کرده بودند برای مخابره آماده شد. بقیه شماره‌های تلفن تا ۶۰۰۰ دیگر نیز قرار بود بتدریج دائر گردد و از این خبر معلوم می‌شود که شماره‌های تلفن مزبور بیش از شش هزار بوده یا شماره نخست از سه هزار شروع شده بوده است.

برای اینکه عامه بطرز گرفتن تلفن خودکار آشنا شوند، از چندی پیش از افتتاح تلفن خودکار، دستگاه مخصوصی برای نشان دادن و آموختن در عمارت شرکت نصب شده بود... دستور لازم نیز در آغاز دفتر اسامی مشترکین تلفن نوشته شده بود که می‌بایست در موقع صحبت نکات آن را رعایت نمایند (۲۴) و برای اینکه کارگران ایرانی طرز کار با تلفن-های خودکار را فراگیرند، شرکت آموزشگاهی تأسیس نمود که در آن یک مهندس آلمانی مشغول آموختن قسمت‌های لازم بود (۲۵). چون احتیاجات تهران بیش از آن مقدار شماره‌ای بود که تهیه شده بود، مجبور شدند که در حین جنگ، سه هزار شماره دیگر به آلمان سفارش بدهند. برای این سفارش، مبلغی در حدود سیصد هزار تومان پیش قسط داده شد، ولی وقتی دستگاه مزبور را به ایران فرستادند، حمله آلمان به روسیه

۲۴- اطلاعات ۳۲۵۱ - ۱۶۶۲۱.

۲۵- اطلاعات ۳۲۵۶ = ۱۶۶۲۶.

پیش‌آمد و محمولات مزبور از میان رفت. این خسارت و شاید خسارت‌های دیگر که در زمان جنگ بین‌الملل دوم به شرکت تلفن وارد شد، معادل ۶۰+۲۷۰+۱۷۳۹ ریال برآورد شده است (۲۶).

بنابر اجبار و احتیاج و شاید از جهت این خسارت معتنابه شرکت تصمیم گرفت که از تقاضاکنندگان تلفن مبلغ شش صد تومان در سه قسط بصورت وام با سود شش درصد بگیرد. کمبود تلفن بحدی بود که مردم این امر را پذیرفتند و شرکت هم با این سرمایه چهار دستگاه سه هزار شماره‌ای که جمعاً دوازده هزار شماره می‌شد به کمپانی جنرال الکتریک انگلستان سفارش داد و از این دوازده هزار شماره دوهزار شماره را برای شمیران در نظر گرفت (۲۷).

با نصب چهار دستگاه سه هزار شماره‌ای، خریداری از جنرال الکتریک انگلستان، تلفن خودکار تهران به مرتبه عشرات الف یا دهگان هزار رسید. و از ساعت ۲۴ شب ۲۳ آذر ۲۹ شش هزار شماره تلفن‌های تهران از چهار شماره‌ای به پنج شماره‌ای تبدیل شد، باین معنی که علاوه بر چهار شماره متداول یک شماره «۳» هم به اول چهار رقم اضافه گشت.

بعد از این، از اقدام دیگری درباره توسعه تلفن خودکار اطلاعی حاصل نشد، تا اینکه در تاریخ ۲۰+۳۴۶۲۰ ش، قرارداد خرید ۱۸۰۰۰۰ شماره تلفن بوسیله وزیر پست و تلگراف و سفیر کبیر آلمان امضاء و مبادله شد... آخرین جلسه مذاکرات در ساعت ۶ بعد از ظهر روز ۱۹ شهریور با حضور دکتر هرتز مدیر کل فنی وزارت پست و ارتباط آلمان و نمایندگان کارخانه‌های سازنده و هیئت مدیره شرکت تلفن تشکیل شد... مدت این قرارداد چهار سال بود (۲۸). بنابه اطلاع وزیر پست و تلگراف و تلفن،

۲۶- تاریخ پست و تلگراف و تلفن ص ۴۷۳.

۲۷- ایضاً همان مدرک.

۲۸- اطلاعات ۸۷۷۵ - ۳۴۶۲۰.

در برنامه اولیه که در مجمع عمومی صاحبان سهام شرکت سهامی تلفن به تصویب رسیده بود در سه سال اول به شرح ذیل، تلفن برای شهرستانها پیش‌بینی شده بود:

اصفهان يك سانترال ۵۰۰۰ شماره خودكار قابل توسعه به ۱۰۰۰۰ شماره		
اهواز	۳۰۰۰	۱۰۰۰۰
آبادان	۳۰۰۰	۱۰۰۰۰
بابل	۲۰۰۰	۵۰۰۰
تبریز	۵۰۰۰	۱۰۰۰۰
خرمشهر	۳۰۰۰	۱۰۰۰۰
شیراز	۵۰۰۰	۱۰۰۰۰
رشت	۵۰۰۰	۱۰۰۰۰
مشهد	۵۰۰۰	۱۰۰۰۰
کرمانشاه [باختران]	۳۰۰۰	۱۰۰۰۰
کرمان	۳۰۰۰	۱۰۰۰۰

وزارت پست و ارتباطات آلمان به عهده گرفته بود که برای تهیه طرح‌ها و کنترل اجرای قرارداد کارشناسانی به تهران اعزام دارد و هزینه این کارشناسان بر عهده آلمانها باشد... و نیز متعهد شده بودند که چهارصد نفر مهصل برای مدت سه ماه تا يك سال به آلمان برده تعلیمات کافی به آنها بدهند (۲۹). ظاهراً بنا بر این تعهد در تاریخ ۱۴ آذر ۳۳ش، دونفر مهندس از کارمندان عالی‌رتبه وزارت پست و ارتباطات آلمان (۳۰) برای اجرای قرارداد خرید ۱۸۰ هزار شماره تلفن خودکار و نصب آنها در تهران و شهرستانها وارد تهران و مشغول کار شدند. این مهندسين ابتدا پروژه

۲۹- اطلاعات ۸۷۷۷ - ۳۴۶۲۲۰

۳۰- دکتر دوئل و مهندس هوتیل .

شبکه تلفن را طرح و سپس وسایل نصب تلفن‌ها را تهیه نمودند. علاوه بر اینها پنج نفر مهندس دیگر هم از آلمان به تهران آمدند که دو نفر کارشناس مراکز تلفنی، دونفر کارشناس شبکه کابل و يك نفر متخصص اداری و مالی بود. این عده برای نصب تلفن‌های جدید کرمانشاه [باختران]، اصفهان، شیراز، آذربایجان، خراسان و خوزستان (۳۱) اعزام شدند (۳۲). از یکصد و هشتاد هزار شماره تلفن که تدریجاً به آلمان سفارش داده

شد، ۳۰۶۰۰ شماره برای مراکز ذیل در نظر گرفته شده بود :

مرکز و شمال غرب تهران ۵۰۰۰ شماره	مرکز و شمال شهر تهران ۶۰۰۰ شماره
مرکز و جنوب شهر ۳۰۰۰ شماره	یوسف‌آباد ۳۰۰۰ شماره
نارمک ۲۰۰۰ شماره	شهرری ۱۰۰۰ شماره
تبریز ۳۰۰۰ شماره	رشت ۳۰۰۰ شماره
اهواز ۳۰۰۰ شماره	خرمشهر ۳۰۰۰ شماره

برنامه دوم این سفارش جمعاً سی‌دو هزار شماره و برای مراکز ذیل در نظر گرفته شد:

شیراز ۳۰۰۰ شماره	اصفهان ۴۰۰۰ شماره
کرمانشاه [باختران] ۳۰۰۰ شماره	شمال شرق تهران ۵۰۰۰ شماره
شیراز ۲۰۰۰ شماره	مشهد ۳۰۰۰ شماره
توسعه مرکز جنوب شهر تهران	۷۰۰۰ شماره
توسعه مرکز شمال غرب	۵۰۰۰ شماره

و وعده داده شد که از فروردین ۳۶ به فاصله هر شش ماه پنج هزار شماره

۳۱- متخصصینی که به خرمشهر اعزام شده بودند «مهندس لانگه» و «اشتارک» نام داشتند. (اطلاعات ۸۸۶۵ - ۳۴۹۹۲۳).

۳۲- اطلاعات ۸۸۴۶ - ۳۴۹۹۲۴ و ۸۸۵۶ - ۳۴۹۹۱۴.

بکار افتد (۳۳).

برای نصب هر شماره تلفن اتوماتیک در تهران و شهرستانها ۲۲۰۰۰ ریال سپرده دریافت می‌شد و مخصوصاً در مورد شهرستانها قید شده است که وقتی می‌توان مراکز اتوماتیک نصب کرد که اقلاً پانصد نفر تقاضا داده باشند و تقاضای آنها همراه با ده هزار ریال وجه... (۳۴).

و نظر به افزایش روزافزون جمعیت تجریش و قلهک قرار بود علاوه بر دوهزار شماره نصب شده، سه هزار شماره قابل افزایش تا ده هزار شماره برای این دو محل و برای شمال شهر تهران نیز یک مرکز پنجهزار شماره قابل توسعه تا ده هزار شماره پیش‌بینی شود... و در شهرستانها هم بترتیب که متقاضی بحد نصاب برسد دستگاه تلفن برقرار گردد (۳۵). تکمیل ساختمان و نصب دستگاههای تلفن مرکز غرب تهران را موکول به شش ماهه اول سال ۱۳۴۳ کرده بودند (۳۶) و این مرکز روز چهارم آبان ۱۳۴۳ افتتاح شد (۳۷). و در فروردین ۴۴ نیز اطلاع دادند که یک مرکز

۳۳- بنا بر وعده مذکور در فوق گفته شد که: پنجهزار شماره شمال غرب تهران حداکثر تا اول سال ۱۳۳۶ ش، بکار می‌افتد، و پنجهزار شماره مرکز تهران حداکثر تا خرداد ۳۶، و سه هزار شماره جنوب تهران تا تیر ۱۳۳۶. دوهزار شماره نارمک که قابل افزایش تا ده هزار شماره پیش‌بینی شده بود حداکثر تا پایان سال ۱۳۳۶، و سه هزار شماره یوسف‌آباد که آن نیز قابل افزایش تا ده هزار شماره پیش‌بینی شده بود تا همان تاریخ و سه هزار شماره شهرری که آن هم قابل افزایش تا ده هزار شماره پیش‌بینی شده بود تا پایان همان سال. سه هزار شماره تبریز قابل افزایش تا ده هزار شماره حداکثر تا پایان سال ۱۳۳۶. سه هزار شماره مشهد قابل افزایش تا ده هزار شماره حداکثر تا پایان سال ۱۳۳۶. سه هزار شماره اهواز قابل افزایش تا ده هزار شماره حداکثر تا پایان سال ۱۳۳۶. سه هزار شماره خرمشهر قابل افزایش تا ده هزار شماره تا ده هزار شماره حداکثر تا پایان سال ۱۳۳۶. سه هزار شماره اهواز قابل افزایش تا ده هزار تا پایان سال ۱۳۳۶. سه هزار شماره اصفهان قابل افزایش تا ده هزار شماره حداکثر تا پایان سال ۱۳۳۶. کرمانشاه [باختران] قابل افزایش تا ده هزار شماره حداکثر تا پایان سال ۱۳۳۶.

۳۴- اطلاعات ۹۱۴۳ - ۳۵۱۲۱

۳۵- اطلاعات ۹۱۸۶ - ۳۵۹۱۴

۳۶- اطلاعات ۱۱۳۵۰ - ۴۳۱۱۱

۳۷- اطلاعات ۱۱۵۱۶ - ۴۳۷۲۶

۲۰ هزار شماره‌ای تلفن در جنوب شرقی تهران نصب می‌شود... و سه هزار شماره تلفن این مرکز را برای تقویت مراکز اطراف مانند عشرت‌آباد، دروس، قلهک و تجریش بکار می‌اندازند... در همین خبر ذکر شده بود که یک مرکز دوهزار شماره‌ای که بعدها قابل توسعه تا ده هزار شماره خواهد بود در منطقه امیرآباد ساخته می‌شود (۳۸)... از طرفی قرارداد ساختمانهای مرکز تلفن تبریز - خرمشهر - اهواز - رشت و شهرری در بهمن ۳۵ میان شرکت سهامی تلفن ایران و مؤسسه مهندسی مشاور کوکس - آلمانی منعقد گردید (۳۹)... مرکز دوهزار شماره‌ای نارمک هم که قرار بود حداکثر تا پایان سال ۱۳۳۶ بکار افتد، ساختمان آن در ۳۵۷۱۱ آغاز شد و در ۲۰ آذر ۳۶ به پایان رسید و در ۲۶ شهریور ۳۷ افتتاح شد (۴۰). همینطور ساختمان مرکز تلفن یوسف‌آباد هم در بهمن ۱۳۳۵ آغاز شد، اما ۱۹ ماه بطول انجامید تا تمام شد و پیداست که در ظرف یک سال نمی‌توان چنین مراکزی را برای بهره‌برداری آماده ساخت. این مرکز در آغاز سه هزار شماره‌ای بود و در ۲۳ شهریور ۱۳۳۷ افتتاح شد به این ترتیب نخست‌وزیر گوشی‌را برداشت و شماره‌ای را گرفت و به صاحبخانه تبریک گفت و ای بسا که این تبریک بعد از سالها انتظار در دل صاحبخانه بسیار دلنشین بود (۴۱).

مرکز جدید تلفن خودکار منطقه ۳ هم (در محل شرکت خیابان اکباتان) که ظاهراً مربوط به نقاط مرکزی شهر است در اواخر خرداد ۳۷ بکار افتاد (۴۲). این سومین مرکز خودکار از سری ۱۸۰۰۰۰ شماره بود و تا آن موقع ۱۲۶۰۰ شماره از سری مزبور بکار افتاد بود که ۵۰۰۰

۳۸- اطلاعات ۱۱۶۵۰ - ۴۴۱۷۱

۳۹- اطلاعات ۹۲۴۸ - ۳۵۱۱۲۷

۴۰- اطلاعات ۱۰۲۹۱ - ۳۹۶۱۵

۴۱- اطلاعات ۹۷۱۱ - ۳۷۲۳۳

۴۲- اطلاعات ۹۶۳۶ - ۳۷۳۲۴

شماره آن متعلق به مرکز دانشگاه بود و ۳۰۰۰ شماره متعلق به مرکز بازار و ۴۶۰ شماره متعلق باین مرکز سه. در برنامه عمرانی سوم قریب ۱۰۵ میلیون تومان برای نصب ۵۵ هزار شماره تلفن جدید در تهران و ۲۰ شهرستان کشور، کابل و وسایل اتصال خریداری شد و مورد استفاده قرار گرفت (۴۳).

در سال ۱۳۴۷ بالغ بر ۱۰۵۰۰ شماره تلفن خودکار و ۷۹۰۰۰ شماره تلفن غیر خودکار در شهرستانها نصب گردید و شبکه تلفنی شهرستانهای بندرپهلوی [بندر انزلی] لاهیجان، مراغه، سنندج، دزفول و شاهرود به شبکه تلفن خودکار تبدیل شد (۴۴).

در دوره برنامه چهارم و آغاز برنامه پنجم طرحی بدین شرح برای خودکار کردن تلفنهای بین شهری در نظر گرفته شد که در دو مرحله اجرا شود: در مرحله اول ۵۸ شهر که در مسیر تهران - آبادان، تهران - تبریز، تهران - مشهد، تهران - زاهدان، تهران - شیراز قرار دارد (۴۵). جمع تلفنهای خودکاری که در سال ۴۹ در شهرستانها قرار داده است نصب شود بالغ بر ۳۴ هزار شماره در نظر گرفته شده بوده است. و نیز در سال ۴۹ تلفنهای غیر خودکار شهرستانهای ذیل نیز قرار داده است توسعه

۴۳- تلفنهای مزبور به این ترتیب میان تهران و شهرستانها تقسیم شد:

نیاوران ۲۰۰۰ شماره. غرب تهران ۱۰۰۰ شماره. شیراز ۱۰۰۰ شماره. بابل ۳۰۰۰ شماره. اصفهان ۱۰۰۰ شماره. ضرابخانه ۳۰۰۰ شماره. کاشان ۲۰۰۰ شماره. همدان ۳۰۰۰ شماره. کرج ۲۰۰۰ شماره. رشت ۱۵۰۰ شماره. مشهد ۲۰۰۰ شماره. تبریز ۵۰۰۰ شماره. اهواز ۱۱۰۰ شماره. ساری ۱۵۰۰ شماره. گرگان ۲۰۰۰ شماره. گنبد ۲۰۰۰ شماره. آبادان ۱۰۰۰ شماره. شرق تهران ۱۱۰۰۰ شماره. رضائیه [ارومیه] ۱۰۰۰ شماره. کرمان ۱۰۰۰ شماره. شهرری ۵۰۰ شماره. کرمانشاه [باختران] ۵۰۰ شماره. یوسف آباد، امیرآباد، نارمک جمعاً ۱۱۰۰۰ شماره. بنابراین برای تهران جمعاً هجده یا بیست هزار شماره از این ردیف منظور شده است (اطلاعات ۱۲۵۳۸-۱۲۷۲۷-۴۶۱۲۲۷).

مرکز کرج قابل توسعه تا ۵۰۰۰ شماره در نظر گرفته شده بود و نیز ترتیبی داده شده بود که با تلفن تهران بطور خودکار مستقیماً ارتباط داشته باشد (اطلاعات ۱۱۶۶۰-۳۰۳۰۱۳۴۴).

۴۴- کیهان ۷۹۱۶-۴۸۹۱۷.

۴۵- که عبارتست از: تهران، آبادان، اراک، بروجرد، دزفول، اندیمشک مسجد سلیمان، بقیه پاورقی در صفحه بعد

یابد یا شروع بکار کند (۴۶).

و نیز در این سال ۱۳۴۹ ش، شرکت تلفن ۲۰ میلیون دلار از بانک جهانی وام گرفت تا بمصرف خرید کابل برساند (۴۷). همچنین قرار بوده است که از آبان ۴۹ تا مهر ۱۳۵۱ شهرهای تهران، قزوین، کرج، اراک، قم، کاشان، رشت، ساری، گرگان، بابل، تبریز، رضائیه [ارومیه]، اهواز، آبادان، خرمشهر، شیراز، مشهد، زاهدان، اصفهان، یزد، کرمانشاه [باختران]، همدان، سنندج، بروجرد، خرم آباد، بندرعباس، کرمان، زنجان و بندر بوشهر دارای شبکه تلفن خودکار بین شهری شود و ۱۴۶ میلیون تومان هزینه آن پیش بینی شده بوده است و این طرح را

بقیه پاورقی از صفحه قبل

اهواز، خرمشهر، اصفهان، آبادان، شیراز، بندر بوشهر، بندرعباس، آمل، بابل، بابلسر، بندرپهلوی [بندر انزلی]، چالوس، رامسر، رشت، ساری، شهبور، قزوین، گنبد قابوس، گرگان، لاهیجان، شاهی [قائم شهر]، لنگرود، اردبیل، تبریز، خوی، رضائیه [ارومیه]، زنجان، سنندج، مراغه، مشهد، بیرجند، نیشابور، سبزوار، تربت حیدریه، سمنان، شاهرود، زاهدان، رفسنجان، کرمان، ملایر. (کیهان ۷۹۱۵ - ۴۸۹۱۶).

و نیز در سال ۱۳۴۹ قرار بوده است که در شهرستانهای ذیل تلفنهای تازه بکارافتد:

تبریز ۴۰۰۰ شماره. رشت ۴۰۰۰ شماره. کرمانشاه [باختران] ۲۰۰۰ شماره. اهواز ۴۰۰۰ شماره. آبادان ۴۰۰۰ شماره. شیراز ۳۰۰۰ شماره. نوشهر ۲۰۰۰ شماره. خرم آباد ۲۰۰۰ شماره. بوشهر ۲۰۰۰ شماره. شهبور [تتکابن] ۱۵۰۰ شماره. مراغه ۱۰۰۰ شماره. بهبهان ۱۰۰۰ شماره. جهرم ۱۰۰۰ شماره. بیرجند ۱۰۰۰ شماره. سمنان ۱۰۰۰ شماره. آمل ۵۰۰ شماره.

۴۶- شوشتر ۵۰۰ شماره. ایلام ۵۰۰ شماره. اصطهبانات ۵۰۰ شماره. لار ۸۰۰ شماره. بندر شاه [بندر ترکمن] ۴۰۰ شماره. جویبار ۴۰۰ شماره. سراب ۴۰۰ شماره. نجف آباد ۴۰۰ شماره. علی آباد ۳۵۰ شماره. ایرانشهر ۳۵۰ شماره. طبس ۳۵۰ شماره. گناباد ۳۵۰ شماره. داران ۳۰۰ شماره. خمین ۲۵۰ شماره. فیروزکوه ۲۵۰ شماره. کتلاچای ۲۰۰ شماره. بندرگز ۲۰۰ شماره. کردکوی ۲۰۰ شماره. هرسین ۲۰۰ شماره. صغاد ۲۰۰ شماره. صحنه ۲۰۰ شماره. رودبار ۱۵۰ شماره. میناب ۱۵۰ شماره. گیلان غرب ۱۵۰ شماره. فریدون شهر ۱۵۰ شماره. رحیم آباد ۱۲۰ شماره. شیرگاه ۱۲۰ شماره.

۴۷- کیهان ۸۰۰۲-۵۸۹۱۷.

شرکت زمینس قرار بوده است انجام دهد (۴۸).

سخن از شبکه تلفن بین شهری شد، در این مورد باید گفت که در آبان ۴۹ وزارت پست و تلگراف و تلفن اسامی ۲۹ شهری را که در مرحله اول اجرای طرح شبکه تلفن خودکار بین شهری صاحب تلفن خودکار خواهند شد باین قرار ابلاغ کرد: تهران، قزوین، قم، کرج، اراک، کاشان، رشت، ساری، گرگان، بابل، تبریز، رضائیه [ارومیه]، اهواز، آبادان، خرمشهر، شیراز، مشهد، زاهدان، اصفهان، یزد، کرمانشاه، [باختران]، همدان، سنندج، بروجرد، خرم‌آباد، بندرعباس، کرمان، زنجان، بوشهر، و قرار بوده است که طرح فوق در دو مرحله اجرا شود و مرحله اول در مهر ۱۳۵۱ پایان یابد و مرحله دوم تا پائیز ۱۳۵۲ (۴۹). با اجرای این طرح هر کس در یکی از این شهرستانها بخواهد با یکی از ۵۷ شهرستان ذیل تماس تلفنی بگیرد بدون واسطه مرکز و فقط با شماره‌ای که مخصوص شهرستان مورد نظر است ارتباط خود را برقرار خواهد کرد:

استان مرکزی: تهران، قزوین، کرج، اراک، کاشان، قم.
استان گیلان: رشت، بندرپهلوی [بندر انزلی]، لاهیجان، لنگرود، زنجان.

استان مازندران: ساری، گرگان، شاهی [قائم‌شهر]، بابل، آمل، شهسوار [تنگابن]، گنبدکاووس، رامسر، چالوس، بابلسر.

۴۸- کیهان ۸۱۹۷، ۲۱/۸/۴۹: همچنین در سال ۱۳۴۹ قرار بوده است شصت و یک هزار تلفن جدید در شهرهای ذیل نصب شود.

اصفهان ۸۰۰۰ شماره. مشهد، تبریز، شیراز هر یک ۶۰۰۰ شماره. کرج، اراک، رشت، گرگان و چالوس هر یک ۳۰۰۰ شماره. اهواز، آبادان، بروجرد هر یک ۵۰۰۰ شماره. رضائیه [ارومیه]، سنندج، خرم‌آباد و بوشهر هر یک ۲۰۰۰ شماره و کرمانشاه [باختران] و مراغه، بهبهان، جهرم، بیرجند، سمنان هر یک یک هزار شماره (کیهان ۸۱۳۷، ۱۰/۱۰/۴۹).

۴۹- کیهان ۸۱۹۷، ۲۱/۸/۴۹.

استان آذربایجان: تبریز، مراغه، اردبیل، رضائیه [ارومیه]، مهاباد، خوی.

استان خوزستان: اهواز، آبادان، دزفول، مسجدسلیمان، خرمشهر، بهبهان.

استان فارس و کرمان: شیراز، جهرم، آباده، کرمان، رفسنجان.
استان خراسان و سیستان: مشهد، سبزوار، تربت حیدریه، نیشابور، بیرجند، سمنان، شاهرود، زاهدان.

استاد دهم: اصفهان، شهرضا [قمشه]، یزد.

استان غرب: کرمانشاه [باختران]، همدان، بروجرد، سنندج، خرم‌آباد، ملایر.

واز بنادر جنوب: بندرعباس، بندر بوشهر (۵۰).

وبالاخره مقرر بوده است که در سال ۱۳۵۰ میزان تلفن‌های شهرهای ایران بدین اندازه رسد:

تبریز ۷۰ هزار شماره. اصفهان ۵۵ هزار شماره. مشهد ۵۰ هزار شماره. رشت، شیراز، اهواز و آبادان هر یک ۳۰ هزار شماره و براساس برنامه تنظیم شده تا دو سال دیگر اصفهان ۲۹ هزار، تبریز و مشهد هر یک ۲۴ هزار، شیراز ۱۷ هزار، اهواز ۱۳ هزار، آبادان و رشت هر یک ۱۱ هزار، کرمان و کرمانشاه [باختران] هر یک ۷ هزار شماره تلفن داشته باشد. در سال ۱۳۵۰ در اصفهان چهار هزار و در تبریز سه هزار و در کرمانشاه [باختران] و اراک و رفسنجان و سبزوار و قم و گنبد کاوس هر یک دو هزار و در بندرپهلوی [بندر انزلی] و زاهدان و ساری و شاهی [قائم‌شهر] و کاشان و ملایر هر یک یک هزار و پانصد شماره و در آمل و کرج هر یک یک هزار شماره تلفن اضافه شود و در سال آخر برنامه

۵۰- کیهان ۸۱۱۵، ۱۵/۸/۴۹.

چهارم در مشهد ده هزار شماره جدید بکار افتد و در اصفهان هشت هزار و در آبادان سه هزار و در تبریز و اهواز هریک پنجهزار و در رشت و شیراز هریک چهار هزار و در کرمان سه هزار شماره جدید در اختیار متقاضیان قرار گیرد (۵۱).

بطور کلی در سال ۱۳۴۷ بالغ بر ۱۰۵۰۰ شماره تلفن خودکار و ۷۹۰۰۰ هزار شماره تلفن غیر خودکار در شهرستانها نصب گردیده است (۵۲) و در سال ۱۳۴۸ سی و هفت هزار و پانصد شماره در تهران و شهرستانها (۵۳).

تلفن کاربرد :

در زمان اشغال ایران، قوای روس و انگلیس در کشور ما یک رشته خطوط تلفن جدیدی که مکالمات آن محرمانه بود، یعنی قابل گرفتن نبود، دایر کرده بودند و چون ایران را تخلیه کردند آن را به ایران تحویل دادند، باین معنی که خطوط روس بدون داشتن وسائل جدید در اختیار دولت ایران گذارده شد و خطوط انگلیس به وزارت پست و تلگراف و تلفن فروخته شد. چون دستگاههای مزبور به ایران واگذار گردید برخی از مراکز ایران را که از نظر نظامی تأسیس شده بود تغییر دادند و در روز ۲۳ تیرماه ۱۳۲۶ آن را رسماً افتتاح کردند (۵۴).

در سال ۱۳۴۳ بین تهران و شهرهای همدان، سنندج، تبریز، خرم‌آباد، اهواز، گرگان، ساری، مشهد، رضائیه [ارومیه]، رشت و همچنین بین این شهرستانها با یکدیگر جمعاً ۳۵ مدار اصلی تلفنی کاربرد ایجاد شد (۵۵) و نیز در ۲۶ نقطه کشور که ارتباط تلفنی با تهران نداشت...

۵۱- کیهان ۸۲۷۴، ۲۵/۱۱/۴۹

۵۲- کیهان ۷۹۱۶، ۱۷/۹/۴۸

۵۳- کیهان ۷۹۷۵ - ۲۷/۱۲/۴۸

۵۴- تاریخ پست و تلگراف و تلفن ص ۴۷۴ و ۴۷۵

۵۵- کوشش‌های یکساله ... ص ۴۴

بشرح ذیل تلفن کاربرد بوجود آمد.

صبح دوشنبه ۲۹/۸/۲۹ تلفن بی‌سیم تهران - تبریز افتتاح شد و وزیر پست و تلگراف و تلفن با استاندار آذربایجان صحبت کرد. نرخ مکالمه برای سه دقیقه اول ۴۰۸ ریال و هر دقیقه اضافی ۱۳۶ ریال معین شد (۵۶).

نخستین ارتباط تلفنی ایران با خارجه :

نخستین ارتباط تلفنی ایران با خارجه بوسیله تلفن باسیم، با بغداد بود و چون این ارتباط تأمین شد از روز ۳۱ تیرماه ۱۳۲۷ ش ارتباط تلفنی بی‌سیم بین تهران و لندن ایجاد گشت و برطبق آئین‌نامه تلفنی بین‌المللی که در سال ۱۹۳۸ در قاهره تجدید نظر شده بود مقرر گردید که رابطه تلفنی بی‌سیم بین تهران و لندن و تهران و برن برقرار شود. از روز دوشنبه ۱۷ آبانماه ۱۳۲۷ ش نیز ارتباط تلفنی با فرانسه از راه سویس برقرار شد و قیمت مکالمه برای هر سه دقیقه ۴۵۷ ریال تعیین گردید. و از روز دوشنبه ۱۹ بهمن ماه آن سال نیز ارتباط تلفنی با آن کشور از راه لندن برقرار گشت به اضافه مکالمات تلفنی از راه لندن با بلژیک و هلند و لوکزامبورگ. قیمت مکالمه نیز بهمان میزان تعیین گردید. روز پنجشنبه ۲۱ بهمن ۲۷ ش ارتباط تلفنی با بوئنوس آیرس از راه برن، برای نخستین بار بعمل آمد و نتیجه آزمایش کاملاً رضایت بخش بود. در سال ۱۳۳۴ ش با کشورهای یونان، آلمان شرقی، ترکیه و ویوگسلاوی ارتباط تلفنی بی‌سیم برقرار گردید.

۵۶- اطلاعات ۷۳۷۷، ۲۹/۸/۲۹. تلفن کاربرد خط گیلان و مازندران قرار بود روزاول آخر ۳۴ دایر شود. (اطلاعات ۸۸۱۶، ۲/۸/۳۴). روز ۲۰ آبان ۳۴ تلفن بی‌سیم میان تهران و بوشهر دایر شد (اطلاعات ۸۸۳۲، ۲۰/۸/۳۴). و در ۲۴ آبان تلفن بی‌سیم تهران - زاهدان (اطلاعات ۸۸۳۶، ۲۴/۸/۳۴) و در ۲۸ آبان تلفن بی‌سیم میان تهران و بیرجند (اطلاعات ۸۸۴۰، ۲۸/۸/۳۴). از دیماه ۳۳ ش ارتباط تلفن کاربرد بی‌سیم بین تهران و کردستان برقرار شد (اطلاعات ۸۵۷۹، ۲۲/۱۰/۳۳). از اسفند ۱۳۴۶ ش عملیات تأسیس شبکه جدید تلفن کاربرد لار - شیراز تا چند کیلومتری لار انجام شده بود و قرار بود که در فروردین ۴۷ بهره‌برداری

بقیه پاورقی در صفحه بعد

ارتباط تلفنی کاریر با کشورهای دیگر :

برای برقراری ارتباط تلفنی میان ایران و پاکستان در دیماه ۱۳۳۳ مهندسی از طرف وزارت پست و تلگراف و تلفن به کراچی عزیزت کرد و آزمایشهایی در زمینه برقراری خطوط مخابراتی بعمل آمد و وی در پاکستان مشغول اقدام برای خطوط مخابراتی بین تهران - زاهدان و

دنباله پاورقی از صفحه قبل

از آن آغاز شود. با این شبکه ارتباط تلفنی شهرهای لار - جهرم - فسا - شیراز در ساعات مختلف روز تأمین می‌شد. (کبیان ۷۳۹۳، ۱۲۲۹۶، ۱۲۲۹۷). تلفن بی‌سیم شیراز در ساعات ده‌صبح روز شنبه ۳۳۳۱۲۲۸ ش افتتاح شد و رابطه تلفنی میان شیراز و تهران برقرار گردید (اطلاعات ۸۶۳۵، ۱۲۲۹۶، ۳۳) و تلفن کاریر رضائیه [ارومیه] در ساعت سه بعد از ظهر روز جمعه ۱۵ بهمن ۳۳ (اطلاعات ۸۵۹۹، ۱۱۱۱۶، ۳۳) و از آن آستارا روز دوم بهمن ۳۳ ساعت ۹ صبح (اطلاعات ۸۵۸۹، ۱۱۱۱۴، ۳۳) علمده از توابع شهبور [تکابن] نیز در روز ۲۷/۲۲۷/۳۵ دارای تلفن کاریر شد (اطلاعات ۹۰۰۵، ۲۲۷/۳۵) تلفن کاریر راه آهن تبریز روز یکشنبه ۲۹ خرداد ۳۹ (اطلاعات ۱۰۲۳۵، ۳۹/۳۲۸) و از آن مرزن‌آباد چالوس در اوایل دیماه ۳۵ نصب شد (اطلاعات ۹۲۰۷، ۳۵/۱۰۹) در ساعت ده صبح روز ۲۴ اردیبهشت ۴۸ تلفن بی‌سیم میان تهران و نیشابور افتتاح شد. ارتباط تلفنی بین این دو شهر همه‌روز میان ساعت ۵ تا ۷ بعد از ظهر و برای سه دقیقه هر ۶۱ ریال حق مکالمه معین شد و نیز در ساعت ۱۲ همان روز رابطه تلفنی بی‌سیم میان تهران و نائین افتتاح شد و برای نائین هم در همان ساعت (۵-۷) و برای هر سه دقیقه مکالمه ۶۰ ریال تعرفه برقرار شد (اطلاعات ۹۶۱۱، ۲۲۵/۳۷) ضمناً در اواخر سال ۱۳۳۷ ش ارتباط تلفنی بی‌سیم میان فسا و لار و شیراز با نصب دو دستگاه تلفن بی‌سیم تأمین شد و از روز سه‌شنبه ۳۸/۵/۱۶ دفتر پست و تلگراف و تلفن یوسف‌آباد تهران بوسیله کاریر با تمام شهرستانها ارتباط پیدا کرد و بلافاصله بهره‌برداری از آن آغاز شد (اطلاعات ۹۹۸۰، ۳۸/۵/۱۶) مرکز تلفن خودکار شهری نیز در تاریخ ۳۷/۱۱/۱۸ افتتاح شد (اطلاعات ۹۷۳۵، ۳۷/۱۱/۱۸) و در ۳۷/۱۲/۱۶ ارتباط تلفنی میان آبادان و تبریز افتتاح گردید و صبح روز پنجشنبه ۱۴ اسفند ۳۷ نیز تلفن کاریر تبریز افتتاح شد و با دستگاه آن در یک زمان سه نفر می‌توانستند با مخاطبین خود در شهرستانهای مختلف صحبت کنند (اطلاعات ۹۸۵۸، ۳۷/۱۲/۱۶) روز یکشنبه ۳۸/۴/۱۳ مرکز تلفن کاریر اهواز افتتاح شد (اطلاعات ۹۹۵۴، ۳۸/۴/۱۵) و روز دوم مرداد ۳۸ تلفن کاریر زنجان (اطلاعات ۹۹۷۰، ۳۸/۵/۴) در ۴۳/۳/۱۸ مرکز ارتباط تلفن کاریر سنسن و زاوند از توابع کاشان گشایش یافت و در هر دو محل هم دفتر پست و تلگراف دائر شد (اطلاعات ۱۱۷۰۰، ۴۳/۳/۱۸) در اوایل بهمن ۳۷ دستگاه تلفن کاریر سنندج افتتاح شد

بقیه پاورقی در صفحه بعد

بقیه پاورقی از صفحه قبل

(اطلاعات ۹۸۳۱، ۳۷/۱۱/۱۳) و در ساعت ۱۰ صبح روز دوشنبه ۳۷/۱۱/۱۳ تلفن کاریر کاشان. ساعات کار این تلفن از ۸ صبح تا ۹ و از ۱۳ تا ۱۵ تعیین شده بود. در اول خرداد ۳۷ دستگاه تلفن کاریر گنبد قابوس افتتاح یافت (اطلاعات ۹۶۱۷، ۳۷/۳/۳۱) و یکساعت بعد از ظهر روز هشتم دیماه ۳۸ تلفن کاریر لشت‌نشاء و نیز دفتر پست و تلگراف آن نقطه گشایش یافت. نرخ مکالمه تلفنی از لشت‌نشاء به تهران برای سه دقیقه با کسر سه دقیقه اول ۳۶ ریال تعیین شده بود (اطلاعات ۱۰۱۰۲، ۳۸/۱۰/۹) و در اوایل دیماه ۳۸ نیز تلفن کاریر مینودشت افتتاح یافت (اطلاعات ۱۰۱۰۴، ۳۸/۱۰/۱۲) و در ۳۸/۱۱/۱۴ دستگاه تلفن کاریر نظرآباد کرج. نرخ مکالمه تلفنی این محل با تهران برای سه دقیقه و کسر سه دقیقه اول ۱۲ ریال تعیین شد (اطلاعات ۱۰۱۳۱، ۳۸/۱۱/۱۴). در تاریخ ۲۹ مهر ۴۴ ارتباط کاریر تهران - شیراز گشایش یافت. باین خط نیز در آن واحد سه نفر می‌توانند مکالمه کنند (اطلاعات ۱۱۸۱۳، ۴۴/۷/۲۹) و در چهارم آذر آن سال ارتباط تلفن کاریر گنبد قابوس - تهران بوسیله دستگاه سه‌کانالی برقرار گردید و نیز در همان روز ارتباط تلفن کاریر گنبد - مشهد افتتاح شد (اطلاعات ۱۱۸۴۲، ۲۶ آذر ۴۴). در تاریخ ۱۱ آذر ۴۴ دستگاه ۱۲ کانالی تلفن چالوس افتتاح شد. قبلاً ارتباط تلفنی میان چالوس و نقاط دیگر از طریق خط تلفنی رشت برقرار می‌شد. دستگاه تلفن چالوس هم سه‌کانالی بود (اطلاعات ۱۱۸۴۹، ۴۴/۹/۱۴) در ساعت ۱۰ صبح روز سوم اسفند ۱۳۴۴ هم تلفن خودکار همدان افتتاح شد (اطلاعات ۱۱۹۱۴، ۴۴/۱۲/۳) و در روز ۱۴ اسفند ۴۴ ارتباط تلفنی کاریر پادگان نظامی قوشچی با رضائیه [ارومیه] و تبریز و تهران گشایش یافت و نیز ارتباط تلفن کاریر اردکان یزد با یزد و تهران و میبد با یزد و تهران انجام شد (اطلاعات ۱۱۹۲۵، ۴۴/۱۲/۱۶). در ۴۵/۱/۱۰ میان کرمانشاه [باختران] و گیلان غرب ارتباط تلفنی کاریر برقرار شد (اطلاعات ۱۱۹۴۱، ۴۵/۱/۱۰) و در روز ۴۵/۲/۱۹ میان گالیکش و گنبد قابوس و تهران (اطلاعات ۱۱۹۷۱، ۴۵/۲/۱۹) و سه روز بعد تلفن کاریر میان چادگان - داران. نرخ مکالمه باین خط اخیر برای هر سه دقیقه و کسر آن نه ریال و هر دقیقه اضافی سه ریال تعیین شده بود (اطلاعات ۱۱۹۷۵، ۴۵/۲/۲۴). در اوایل مهر ۴۵ تلفن کاریر گنبد قابوس به شیروان گشایش یافت (اطلاعات ۱۲۰۹۶، ۴۵/۷/۱۱). و در تاریخ ۴۵/۸/۱۵ دستگاه سه‌کانالی کاریر خمین (اطلاعات ۱۲۱۲۷، ۴۵/۸/۱۷) و روز چهارشنبه ۲۳ آذر ۴۵ تلفن کاریر نائین - تهران افتتاح شد و میان رفسنجان و اصفهان نیز تلفن کاریر دایر گردید. (اطلاعات ۱۲۱۵۹، ۴۵/۹/۲۶) در فروردین ۴۶ هر سینه هر روز به مدت نیم ساعت تماس تلفن کاریر با تهران حاصل کرد

بقیه پاورقی در صفحه بعد

بقیه پاورقی از صفحه قبل

(اطلاعات ۱۲۲۳۹، ۱۳۱۷۲) و راهپهز نیز یکماه بعد از آن صبح و عصر در دونوبت ۸-۹ و ۱۷-۱۸ نوبت ارتباط باکاربر یافت (اطلاعات ۱۳۲۶۲، ۱۳۲۶۶) و روز ۱۹ اردیبهشت ۴۴ خط تلفن کاربر شهرکرد - اصفهان - تهران افتتاح شد (اطلاعات ۱۳۲۶۵، ۱۳۲۶۶) و در تاریخ ۲۱ خرداد ۴۶ ارتباط تلفن کاربر مبارکه تهران مورد بهره‌برداری قرار گرفت (اطلاعات ۱۳۳۰۱، ۱۳۳۰۲) و در اوایل آذر ۴۶ تلفن کاربر نوحندان از توابع سره‌گز افتتاح شد (اطلاعات ۱۳۴۴۷، ۱۳۴۴۷). در تاریخ ۲۴ اردیبهشت ۴۶ ارتباط تلفن کاربر میان دماوند، وسایر مراکز تلفنی کشور افتتاح شد (اطلاعات ۱۱۰۶۷، ۱۱۰۶۷) و در ۲۸ اردیبهشت ۴۶ تلفن کاربر رودهن افتتاح شد (اطلاعات ۱۱۰۷۰، ۱۱۰۷۰) و در اواخر خرداد ۴۶ تلفن کاربر نورآباد و خرم‌آباد (اطلاعات ۱۰۱۲۲، ۱۰۱۲۲) و در ۲۶ تیر ۴۶ تلفن کاربر پل سفید (اطلاعات ۱۱۱۴۴، ۱۱۱۴۴) در اواخر مرداد ۴۶ بی‌سیم آباده افتتاح شد و رابطه تلفنی میان تهران و آباده برقرار گردید. نرخ مکالمه برای سه دقیقه اول و کسر آن ۴۵ ریال تعیین شد (اطلاعات ۱۱۱۷۵، ۱۱۱۷۵) و در مهرماه ۳۹ ارتباط تلفنی زابل - مشهد افتتاح یافت (اطلاعات ۱۰۳۱۸، ۱۰۳۱۸) و از صبح یکشنبه ۴ مرداد ۴۹ رابطه تلفنی کاربر بین مهربان - تبریز و مهربان - تهران و سایر نقاط کشور افتتاح شد. نرخ مکالمه مهربان - تبریز برای سه دقیقه اول ۱۲ ریال و هر دقیقه اضافی ۴ ریال و بین مهربان - تهران سه دقیقه اول ۴۲ ریال و هر دقیقه اضافی ۱۴ ریال تعیین شد (کیهان ۸۱۰۵، ۴۹ مرداد) و در تاریخ ۱۲ اردیبهشت ۴۸ رابطه تلفنی میان شهداد و کرمان و شهداد و تهران افتتاح شد. نرخ مکالمه بین شهداد و کرمان برای سه دقیقه و کمتر از آن ۲۴ ریال و هر دقیقه اضافی ۸ ریال و نرخ مکالمه میان شهداد و تهران هر سه دقیقه نود ریال و هر دقیقه اضافی سی‌ریال تعیین شد (کیهان ۷۹۷۸، ۱۲ اردیبهشت ۴۸) در اوایل مهرماه ۴۶ بهره‌برداری از تلفن بی‌سیم میان آباده و شیراز آغاز شد (صبح روز دوشنبه اول مهرماه) نرخ مکالمه تلفنی میان این دو مرکز برای سه دقیقه و کسر آن ۲۴ ریال تعیین شد (اطلاعات ۱۱۲۰۱، ۱۱۲۰۱) روز ۴ آبان ۴۳ ارتباط تلفنی کاربر میان خرمشهر و شهرکرد دایر شد. نرخ مکالمات تلفنی بین این دو نقطه برای سه دقیقه اول و کسر آن ۳۳ ریال تعیین گردید. ارتباط تلفنی میان اهواز و شهرکرد نیز در همان اوقات برقرار شد و نرخ مکالمات تلفنی بین آن دو نقطه برای سه دقیقه اول و کسر آن ۲۸ ریال تعیین شد (پولتن ماهانه وزارت پست و تلگراف و تلفن ش ۱ دوره جدید دیماه ۱۳۴۳) و نیز ارتباط تلفنی میان شفیع‌آباد و کاشمر و بردسکن و خلیل‌آباد در خراسان برقرار شد و مورد بهره‌برداری قرار گرفت، نرخ مکالمه بین این نقاط برای سه دقیقه اول و کسر آن به این شرح معین شد: شفیع‌آباد - کاشمر ۹ ریال.

بقیه پاورقی در صفحه بعد

پاکستان شد (۵۷).

برای ایجاد خط تلفنی و تلگرافی کاربر از مرز ترکیه بنه‌مرز پاکستان ۱۰۰۰۰۰۰۰۰ دلار هزینه برآورد شده بود و هزینه‌های ریالی آن به مبلغ ۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال قرار بود که از طرف وزارت پست و تلگراف

بقیه پاورقی از صفحه قبل

شفیع‌آباد - بردسکن ۹ ریال. شفیع‌آباد - خلیل‌آباد ۹ ریال (ایضاً همان مدرک) و نیز ارتباط تلفنی میان شاهرود و علی‌آباد، شاهرود - گنبد کاووس برقرار و بهره‌برداری از آن آغاز شد. نرخ مکالمات برای سه دقیقه اول و کسر آن میان شاهرود و علی‌آباد ۱۳۵ ریال و میان شاهرود و گنبد ۱۸ ریال معین شد (ایضاً همان مدرک) و نیز ارتباط تلفنی کاربر میان سبزوار و نقاط مهر و سنگلیدر برقرار و بهره‌برداری از آن شروع شد. نرخ مکالمات تلفنی میان سبزوار و مهر برای سه دقیقه اول و کسر آن نه ریال و میان سبزوار و سنگلیدر ۱۲ ریال معین گشت (ایضاً همان مدرک) روز شنبه ۲۷ اردیبهشت ۴۶ نیز ارتباط تلفن کاربر میان کردکوی و تهران افتتاح شد و چند روز پیش از آن نیز بهره‌برداری از تلفن کاربر گیلان - دماوند با سایر مراکز تلفنی کشور آغاز گردید. نرخ مکالمه با این تلفن برای سه دقیقه و کسر آن ۹ ریال و با سایر مراکز تلفنی عیناً مانند نرخ مکالمه از دفتر تلفن کاربر دماوند معین شد (اطلاعات ۱۱۰۷۹، ۱۱۰۷۹). بدنبال آن ارتباط تلفن کاربر گمیشان با سایر نقاط کشور افتتاح شد (ایضاً همان مدرک). در شهریور ماه ۴۶ ارتباط تلفن کاربر فرح‌آباد ساری با سایر نقاط افتتاح شد (اطلاعات ۱۱۱۸۸، ۱۱۱۸۸) و در اسفند ۱۳۳۷ تلفن بی‌سیم میان شیراز و بهبهان (اطلاعات ۹۸۵۰، ۳۷۱۲۶) و تلفن کاربر میان کازرون و شیراز (اطلاعات ۹۸۵۵، ۳۱۱۲۲) و در اردیبهشت ۳۸ تلفن کاربر ساوه و تهران افتتاح شد و تلفن کاربر زرنند نیز با این خط مورد استفاده قرار گرفت (اطلاعات ۹۹۰۳، ۳۸۲۱۵). در آبان ۳۸ ارتباط تلفن بی‌سیم میان شهرستانهای زابل - زاهدان و زابل - بیرجند افتتاح شد (اطلاعات ۱۰۰۴۸، ۳۸۸۷۶) و در دیماه ۳۸ تلفن بی‌سیم شیراز - برازجان (اطلاعات ۱۰۱۱۰، ۳۸۱۰۱۹) و شیراز - لار و لار - بندرعباس (اطلاعات ۱۰۱۱۶، ۳۸۱۰۲۶) در اسفند ۳۸ خط تلفنی مشهد - زاهدان افتتاح شد (اطلاعات ۱۰۱۵۴، ۳۸۱۲۱۲) در خرداد ۴۷ ارتباط تلفن کاربر میان مورچه خورت و تهران برقرار گردید (اطلاعات ۱۳۵۹۴، ۴۷۳۳۶) و در شهریور ۴۷ تلفن کاربر شاهرود - تهران (اطلاعات ۱۳۶۹۲، ۴۷۳۳۷) و در ۲۸ اردیبهشت ۳۷ رابطه تلفنی بی‌سیم قوچان - تهران افتتاح شد (اطلاعات ۹۹۱۶۴، ۳۷۳۳۷).

۵۷- اطلاعات ۸۵۷۶، ۱۹ اردیبهشت ۳۳.

و تلفن از محل برنامه‌های تصویب شده آن وزارتخانه در سازمان برنامه پرداخته شود (۵۸).

ارتباط تلفنی کاریر ایران و ترکیه در مهرماه ۳۴ ش صورت گرفت و ساعت ۵ بعد از ظهر روز اول مهرماه ۳۴ مراسم افتتاح تلفن بی‌سیم آنکارا - تهران در دفتر وزیر پست و تلگراف و تلفن برگزار و رابطه تلفنی دو پایتخت (آنکارا - تهران) از راه برن برقرار شد و مقرر گشت که همه روزه از ساعت ۵ تا ۷ بعد از ظهر با استثنای روزهای جمعه تلفن بی‌سیم میان تهران و آنکارا برقرار باشد (۵۹). روز پنجشنبه ۲۹ آذر ۳۵ نیز تلفن بی‌سیم بین تهران و کاتاندا و نیوزیلند از طریق لندن برقرار شد (۶۰). همچنین ارتباط تلفنی کاریر میان ایران و ژاپن در سال ۱۳۳۶ ش صورت گرفت و ساعت ۸ صبح روز ۲۲ مهر ۳۶ ش وزیر پست و تلگراف رابطه مستقیم تلفنی بی‌سیم میان تهران و ژاپن را افتتاح کرد و وزیر امور خارجه ایران و سفیر کبیر ژاپن در ایران نیز در این مراسم حضور داشتند (۶۱).

رابطه تلفنی مستقیم میان ایران و ایتالیا هم در شهریور ۳۶ ش برقرار گردید و در ساعت سه بعد از ظهر ۱۷ شهریور ۳۶ ش با حضور وزیر پست و تلگراف و سفیر کبیر و مستشار و وابسته تجارتي سفارت ایتالیا و رئیس شرکت هواپیمائی ایتالیا که به تهران آمده بود مراسم افتتاح رابطه تلفنی ایران و ایتالیا برگزار گردید (۶۲). در ۲۲ نیرماه آن سال هم تلفن مستقیم بی‌سیم تهران - پاریس افتتاح شد و نخست‌وزیر با سفیر کبیر ایران در پاریس حرف زد (۶۳). در آبانماه ۳۶ ش نیز ارتباط

۵۸ - اطلاعات ۹۲۵۷، ۳۵۱۲۷.

۵۹ - اطلاعات ۷۷۱۸، ۳۴۷۲۲.

۶۰ - اطلاعات ۹۱۹۷، ۳۵۹۲۷.

۶۱ - اطلاعات ۹۴۳۸، ۳۶۷۲۲.

۶۲ - اطلاعات ۹۴۱۰، ۳۶۶۱۷.

۶۳ - اطلاعات ۹۳۶۵، ۳۶۴۲۲.

مستقیم تلفنی میان تهران و مسکو برقرار شد و در ساعت ۱۰ صبح ۱۰ مرداد روز ۱۹ آبان ۳۶ طی مراسمی در دفتر کار وزیر پست و تلگراف و تلفن، تلفن مزبور افتتاح شد. در این مراسم وزیر امور خارجه ایران - سفیر کبیر شوروی، معاون وزارت پست و تلگراف، نماینده بازرگانی شوروی در ایران، دبیر دوم و دو تن از مستشاران سفارت شوروی در ایران حضور داشتند (۶۴). به این ترتیب ایران با همه پایتخت‌های درجه اول اروپا بجز پایتخت آلمان با تلفن بی‌سیم مربوط شد و با ورود ماهواره‌ها در عالم ارتباط مخابراتی قطعاً تسهیلات بیشتری در این امر حاصل خواهد شد و ارتباط ایران با اروپای غربی و آمریکا آسان‌تر خواهد گشت.

ساعت ۱۰ صبح روز ۲۸ اردیبهشت ۳۷ ش دستگاه جدید تله‌فوتو، میان تهران و توکیو افتتاح شد. این دستگاه از ۷ اردیبهشت ۳۷ با سه نفر مهندس از ژاپن به ایران فرستاده شده بود و می‌توانست اخبار و تصاویر به عرض ۱۰ و طول ۱۵ سانتیمتر را در مدت ۹ دقیقه مخابره کند و حداکثر تا ۱۸ × ۲۱ سانتیمتر را هم مخابره می‌کرد و البته هر اندازه که ابعاد عکس زیادتر بود مدت و قیمت نیز بهمان نسبت زیادتر می‌شد. اجرت انتقال یک عکس ۱۵ × ۱۰ سانتیمتر ۱۸۷۵ ریال و یک عکس ۱۸ × ۲۱ سانتیمتر ۴۶۸۷ ریال تعیین شده بود (۶۵).

بیست روز بعد انتقال عکس و اسناد بصورت امواج رادیوئی بوسیله دستگاه تله‌فوتو بطور آزمایش میان تهران و لندن آغاز گردید (۶۶).

در ۲۴ خرداد ۴۶ ش ارتباط مستقیم تلفنی میان تهران - عمان برقرار شد و در ۲۱ دیماه ۴۷ اولین مکالمه مستقیم تلفنی میان ایران و افغانستان انجام شد و مهندسان ایرانی و افغانی از کابل با تهران صحبت

۶۴ - اطلاعات ۹۴۶۰، ۳۶۸۱۹.

۶۵ - اطلاعات ۹۶۱۳، ۳۷۲۲۸.

۶۶ - اطلاعات ۹۶۳۱، ۳۷۳۱۸.

کردند (۶۷). پیش از برقراری این ارتباط برای مکالمه از شهر کابل و هرات یا مشهد می‌بایست از طریق تهران - لندن - پاریس اقدام می‌شد (۶۷).

قابل ذکر است که از مهرماه ۴۴ ش به‌دستور نخست‌وزیر ارتباط تلفنی تهران و پایتخت‌های جهان شبانه‌روزی شده بود (۶۸ و ۶۹).

در داخله کشور هم در ۱۳۴۳ ش چنانکه گفته شد، در ۱۴ نقطه کشور ارتباط تلفنی بی‌سیم ایجاد شد که با مرکز و یا شهرهای دیگری که ارتباط تلفنی بی‌سیم دارند مرتبط می‌شد. در کلیه نقاط فوق، تأسیسات فنی ارتباطی برای بهره‌برداری از تلفن بی‌سیم و کاربرد دایر و تکمیل گردید (۶۹). بعلاوه دستگاههای لازم برای ایجاد ۷۲ مدار اصلی تلفنی بوسیله سیستم‌های دوازده کانالی کاربرد و ۳۰ مدار اصلی بوسیله سیستم‌های سه کانالی کاربرد و کلیه لوازم مربوط از ژاپن خریداری گردید که امید است تاکنون نصب و از آن بهره‌برداری شده باشد (۷۰).

ایجاد شبکه اصلی ارتباطی برای مکالمات تلفنی بطور خودکار بین شهرهای ایران بوسیله سیستم‌های بی‌سیم مدرن با ظرفیت زیاد مدار (مایکروویو) - کلیه وسایل دستگاهها و تأسیسات مخابراتی مایکروویو «پیمان مرکزی» (سنتو) از سرحد ترکیه و از طریق تبریز - قزوین - تهران - قم - کاشان - اصفهان - یزد - کرمان - زاهدان نصب شده و شبکه ارتباطی بسیار مدرن و با ظرفیت مکالمات زیادی است... قسمتی از این ارتباط برای مکالمات و مخابرات تهران با کشورهای همجوار ترکیه و پاکستان بکار میرود. برای ایجاد مسیرهای ارتباطی مایکروویو تهران - مشهد، تهران - رشت، تهران - بابل، تهران - همدان، کرمانشاه [باختران]،

۶۷- اطلاعات ۱۲۳۰۴، ۴۶۳۲۴.

۶۸- اطلاعات ۱۲۷۸۷، ۴۷۷۲۱.

۶۹- اطلاعات ۱۱۷۹۱، ۴۴۷۲۴.

۷۰- کوشش‌های یکساله... ص ۱۱۴.

تهران - همدان، خوزستان، اصفهان - شیراز، بوشهر، اهواز و مشهد، بیرجند و همچنین دو ارتباط بی‌سیم مخصوص (تروپوسفریک اسکاتر) بین اصفهان و خوزستان و بیرجند و کرمان توسط هیئت ژاپنی و مهندسين مربوط، مطالعات لازم بعمل آمده است... این هیئت ضمناً برای ارتباط نقاط زیاد مسکون و نزدیک بیکدیگر کرانه دریای مازندران، ایجاد شبکه کامل ارتباطی بندر پهلوی [بندر انزلی] - ساری را بررسی کرده‌اند (۷۱).
اعتبارات:

برای تأسیس شبکه مایکروویو کشور بمنظور برقراری ارتباط به میزان ۳۰۰ کانال تلفنی بین تهران و شهرستانها و تقویت و توسعه آن با ظرفیت ۹۶۰ کانال تلفنی اتوماتیک، در برنامه سوم ۱۶۰۰۰۰۰۰ ریال منظور شده بود (۷۲).

و نیز برای سیم‌کشی‌های هوایی، بمنظور تأمین ارتباط نقاط پرجمعیت کشور مبلغ ۵۵۱۴۲۴۰۰۰ ریال اعتبار منظور شده بود (۷۳).
بمنظور تکمیل تلفنهای خودکار تهران و شهرستانها نیز مبلغ ۱۶۱۰۲۷۰۰۰۰ ریال منظور شده بود (۷۴).

۷۱- کوشش‌های یکساله... ص ۱۱۷.

۷۲- (که مشتمل بر عملیات ذیل باشد): ارتباط مخابراتی تهران - آنکارا - کراچی، ایران - عراق - ترکیه. ارتباط مخابراتی پیمان مرکزی. برقراری ارتباط تلفنی بین تهران - کراچی... تحویل بی‌سیم مخابراتی برای پیمان مرکزی... خرید و تحویل کلیه لوازم دستگاههای اندازه‌گیری و لوازم یدکی خط مخابراتی سنتو - بهره‌برداری از شبکه مخابراتی پیمان مرکزی...

۷۳- تا بمصارف ذیل برسد: سیم‌کشی مشهد - مرز افغانستان... سیم‌کشی بین بجنورد قوچان - مشهد... سیم‌کشی خط تهران - آمل - بابل... ارتباط مخابراتی نقاط گردنشین... ترمیم و توسعه خطوط ارتباطی کشور... موتوریزه کردن خطوط ارتباطی.

۷۴- که در مراکز ذیل به‌صرف رسیده است تا به‌وضع موجود رسیده‌اند: نیاوران که از مرکز ۲۰۰۰ شماره‌ای آن بهره‌برداری می‌شود. تهران غرب از مرکز ۱۰۰۰۰ شماره‌ای، شیراز از مرکز ۱۰۰۰ شماره‌ای، بابل از مرکز ۳۰۰۰ شماره‌ای، اصفهان از مرکز ۱۰۰۰

بقیه پاورقی در صفحه بعد

بمنظور توسعه ارتباطات تلفن کاربر که مشتمل بوده است بر خرید و نصب ۱۲ سیستم ترمینال ۱۲ کانالی روی خط هوایی، و ۲۰ سیستم ترمینال ۱۲ کانالی روی کابل تهران - کرج، و ۳۰ سیستم ترمینال یک کانالی جهت نصب روی خطوط هوایی و ده دستگاه موتور برق جهت مراکز کاربر و خرید لوازمی که تلفن و توسعه ارتباطات کاربر کشور مبلغ ۲۸۰۰۰۰۰۰۰ ریال منظور شده بوده است (۷۵). بطور کلی در برنامه سوم مبلغ ۶۵۰۰ میلیون ریال برای توسعه مخابرات اختصاص داده شده بود... طرح مایکروویو پیمان مرکزی با ۶۰۰ کانال در دست اجرا قرار گرفت و با انجام یافتن آن استخوان بندی اصلی شبکه مخابراتی کشور بوجود آمد... با این اعتبار قرار شده بود در ۴ شهرستان تلفن اتوماتیک نصب شود. با اجرای طرح مایکروویو طرح تلفنهای خودکار، ارتباط تلفنی بین کلیه نقاط کشور مستقیماً و بدون واسطه با یکدیگر و با تهران برقرار

بقیه پاورقی از صفحه قبل

شماره‌ای، ضرابخانه از مرکز ۳۰۰۰ شماره‌ای، کاشان از مرکز ۲۰۰۰ شماره‌ای، همدان از مرکز ۳۰۰۰ شماره‌ای، کرج (میزان آن معین نشده است) رشت از مرکز ۱۰۰۰ شماره‌ای و پانصد شماره تقویتی که پنجسال پیش در دست نصب بود، مشهد از مرکز ۲۰۰۰ شماره‌ای و ۱۰۰۰ شماره تقویتی که نصب شده بود، تبریز از مرکز ۲۰۰۰ شماره‌ای و ۳۰۰۰ شماره که بعداً نصب شد، اهواز از مرکز ۱۰۰۰ شماره‌ای که پنجسال پیش آماده بهره‌برداری بود و لابد اکنون دایر است و ۱۰۰۰ شماره تقویتی که نصب آن خاتمه یافته بود، ساری از مرکز ۱۵۰۰ شماره‌ای، گرگان از مرکز ۲۰۰۰ شماره‌ای، گنبد کاوس از مرکز ۱۵۰۰ شماره‌ای... تهران شرقی (که میزان آن معین نشده است)، یوسف‌آباد از مراکز ۲۰۰۰ شماره‌ای که کار آن خاتمه یافته است، امیرآباد (که میزان آن معین نشده است)، رضائیه از مرکز ۱۰۰۰ شماره‌ای که نصب آن خاتمه یافته، کرمان از مرکز ۱۰۰۰ شماره‌ای که نصب آن خاتمه یافته، عشرت‌آباد از مرکز ۶۰۰۰ شماره‌ای که از آن بهره‌برداری می‌شود، اکباتان (که میزان آن معین نشده است)، نارمک از مرکز ۱۰۰۰ شماره‌ای و تقویتی ۱۰۰۰ شماره، شهرری از مرکز ۵۰۰ شماره‌ای که بهره‌برداری آن از پنج سال پیش شروع شده است، یزد (که میزان آن معین نشده است)، کرمانشاه [باختران] از مرکز ۵۰۰ شماره‌ای و زنجان که میزان آن معین نشده و در مقام ساختمان مرکز تلفن آن بوده‌اند.

خواهد شد و ارتباط مستقیم تلفنی و تلگرافی با ممالک اروپای غربی نیز تسهیل خواهد گردید (۷۶).

طرح خودکار کردن تلفن‌های میان شهرها که در دوره برنامه چهارم و آغاز برنامه پنجم قرار بود به مرحله اجرا درآید و خود شامل دو مرحله بوده است: در مرحله اول ۵۸ شهر مهم که در مسیرهای تهران - آبادان، تهران - تبریز، تهران - مشهد، تهران - زاهدان، تهران - شیراز قرار دارد از تلفن خودکار استفاده خواهد کرد به این معنی که مشترکین تلفن تهران خواهند توانست مستقیماً با شماره تلفن مشترکین تماس تلفنی برقرار کنند (۷۷).

قرارداد اجرای این طرح در تاریخ پنجم بهمن ۴۹ ش به امضاء رسید. مبلغ کل قرارداد ۱۳۰ میلیون تومان بود و ۴۰ میلیون تومان نیز صرف مهیا ساختن شبکه و تربیت کادر می‌شد. در مرحله اول قرار بود کارهای مربوط به شهرهای تهران و اصفهان و شیراز تا مهرماه ۱۳۵۰ ش تمام شود و در مرحله دوم ایجاد مراکز اصلی در ۲۱ شهر مهم از قبیل تبریز، رضائیه [ارومیه] مشهد، قم و دیگر شهرهای استان مرکز در سال ۱۳۵۰ و ۱۳۵۱ ش. طرح هی‌بایست در ۱۳۵۱ ش پایان رسد و بهره‌برداری از آن شروع شود (۷۸).

۷۶- کوشش‌های یکساله ... ص ۱۰۶.

۷۷- شهرستانهایی که در مرحله اول از طرح تلفن خودکار استفاده کردند عبارت بودند از تهران، آبادان، اراک، بروجرد، دزفول، اندیمشک، مسجدسلیمان، اهواز، خرمشهر، اصفهان، آبداه، شیراز، بندر بوشهر، بندر عباس، بهبهان، جهرم، خرم‌آباد، شهرضا [قمشه]، میاباد، آمل، بابل، بابل‌سر، بندر پهلوی [بندر انزلی]، چالوس، رامسر، رشت، ساری، شهسوار [تکابن]، قزوین، گنبد قابوس، گرگان، لاهیجان، شاهی [قائم‌شهر]، لنگرود، اردبیل، تبریز، خوی، رضائیه [ارومیه]، زنجان، سنج، مراغه، مشهد، بیرجند، نیشابور، تربت حیدریه، سبزوار، سمنان، شاهرود، زاهدان، رفسنجان، کرمان، ملایر، کرمانشاهان [باختران]، قم، کاشان، کرج، یزد و در مرحله دوم کلیه شهرستانهای درجه ۲ و ۳ کشور از تلفن خودکار بین شهری استفاده خواهند کرد (کیهان ۷۹۱۵، ۱۶ ر ۴۸۹).

۷۸- کیهان ۸۲۵۸، ۱۱ ر ۴۹۱.